

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Ústav primární a preprimární edukace

Řečový vývoj a vady řeči dětí v předškolním věku

Bakalářská práce

Autor:	Kateřina Hlaváčková
Studijní program	B 7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Učitelství pro mateřské školy
Vedoucí práce:	PhDr. Petra Bendová, Ph.D.
Oponent práce:	Mgr. Jitka Vítová, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Kateřina Hlaváčková

Studium: P15K0370

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy

Název bakalářské práce: Řečový vývoj a vady řeči v předškolním věku

Název bakalářské práce AJ: Speech development and speech impediments in preschool children

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem teoreticky zaměřené části bakalářské práce je charakterizovat počátky dětského řečového vývoje až k období předškolního věku. Definovat základní vývojové poruchy a logopedické vady vyskytující se v předškolním věku. Prakticky orientovaná část bakalářské práce bude zaměřena na identifikaci/depistáž dětí s narušenou komunikační schopností v prostředí vybrané MŠ, dále pak vytvoření zásobníku aktivit pro realizaci logopedické prevence v MŠ, přičemž vybrané aktivity z tohoto zásobníku budou ověřeny v praxi. Z metodologického hlediska bude využito metody studia odborných pramenů, literatury a pozorování.

BENDOVÁ, Petra. Logopedická prevence. Gaudeamus. 2004. ISBN 978-80-7435-421-2
BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona. Komunikace dětí předškolního věku. Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3008-0
KEJKLÍČKOVÁ, Ilona. Vady řeči u dětí. Grada, 2016. ISBN 978-80-247-3941-0
KLENKOVÁ, Jiřina. Logopedie. Grada, 2006. ISBN 978-80-247-1110-2
KUTÁLKOVÁ, Dana. Průvodce vývoje dětské řeči. Galén, 2009. ISBN 978-80-7262-598-7
LIPNICKÁ, Marie. Logopedická prevence v mateřské škole. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0381-0

Garantující pracoviště: Ústav primární a preprimární edukace,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Petra Bendová, Ph.D.

Oponent: Mgr. Jitka Vítová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 26.5.2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala (pod vedením vedoucí bakalářské práce) samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala své vedoucí bakalářské práce, paní PhDr. Petře Bendové, Ph.D., za její odborné vedení, vstřícnost, ochotu a cenné rady při realizaci mé práce.

Anotace

HLAVÁČKOVÁ, Kateřina. *Řečový vývoj a vady řeči dětí v předškolním věku*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2018. 51s. Bakalářská práce

Bakalářská práce se zabývá problematikou řečového vývoje u dětí předškolního věku a realizací logopedické prevence. V teoretické části bakalářské práce je popsán ontogenetický vývoj řeči a jsou definovány základní kategorie narušené komunikační schopnosti vyskytující se v předškolním věku. Teoretická část se nadále zabývá definicí, vymezením kompetencí a rozdělením logopedické prevence v České republice. Je zde popsán vztah mezi primární logopedickou prevencí a rámcově vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání.

V prakticky orientované části bakalářské práce je popsána ukázka logopedické depistáže, vytvořen zásobník aktivit pro realizaci logopedické prevence v MŠ a popsána samotná realizace logopedické prevence. Zaznamenány jsou zde výsledky z výzkumného šetření, které mají za úkol zhodnotit kvalitu vytvořeného metodického materiálu.

Klíčová slova: řečový vývoj, vady řeči, logopedická prevence, depistáž

Annotation

HLAVÁČKOVÁ, Kateřina. *Speech development and speech impediments in preschool children*. Hradec Králové:faculty of Education, Univesity of Hradec Králové, 2018.
Bachelor Degree Thesis

The bachelor thesis deals with problems of speech development in preschool children and implementation of logopedic prevention. In the theoretical part, speech development will be described and defined speech impediments in preschool age children. The relationship between logopedic prevention and the framework education program is described

In the practically oriented part of the bachelor thesis is described a demonstration of logopedic detection. Then it deals with activities preventing from speech impediments in the preschoolers and these activities will be put in practice as well. The results of the research, which aim to evaluate the quality of the methodical material produced, are recorded here.

Keywords: speech development, speech impediments, logopedic prevention, identification

Obsah

Úvod.....	9
1 Komunikace	10
1.1 Vymezení pojmu řeč a jazyk	10
1.2 Vymezení lidské komunikace	10
2 Ontogenetický vývoj dětské řeči	11
2.1 Stadia vývoje dětské řeči	11
2.2 Jazykové roviny v ontogenezi dětské řeči	12
2.3 Faktory ovlivňující vývoj řeči	15
3 Narušení komunikační schopnosti	16
3.1 Poruchy vývoje řeči	16
3.2 Narušení článkování řeči	17
3.3 Získaná psychogenní nemluvnost.....	18
3.4 Narušení plynulosti řeči.....	19
3.5 Narušení zvuku řeči	20
4 Rámcový vzdělávací program a rozvoj komunikačních kompetencí dětí předškolního věku	22
5.1 Rámcové cíle předškolního vzdělávání.....	22
5.2 Klíčové kompetence předškolního vzdělávání	23
5.3 Vzdělávací obsah v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní zařízení	24
5.3.1 Jazyk a řeč	24
5 Logopedická prevence	26
5.1 Primární logopedická prevence	26
5.1.1 Dílčí oblasti primární logopedické prevence	28
6 Praktická část.....	30
6.1 Cíle praktické části bakalářské práce.....	30
6.2 Metodologie praktické části bakalářské práce	30
6.4 Charakteristika místa výzkumného šetření	31
7 Depistáž dětí s narušenou komunikační schopností v prostředí MŠ	33
7.1 Realizace a výsledky logopedické depistáže	36
8 Zásobník aktivit pro realizace logopedické prevence	37
8.1 Obsah zásobníku aktivit.....	38
8.2 Prezentace práce se zásobníkem aktivit pro logopedickou prevenci	40
9 Zhodnocení naplnění cílů	47

Závěr.....	48
Seznam použitých zdrojů	49
Přílohy.....	51

Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem si vybrala téma, které mě velice zajímá a každý pracovní den potkává. Jako učitelka mateřské školy se s dětskou řečí setkávám denně, proto pro mě bylo lákavé vytvořit svoji bakalářskou práci na téma řečový vývoj a vady řeči dětí v předškolním roce. Čím dál častěji se setkávám s případy, ve kterých děti špatně mluví, a je to bráno na lehkou váhu. Ráda bych touto prací přiblížila ontogenetický vývoj řeči tak, aby byl smysluplný a přínosný nejen pro další pedagogické pracovníky, ale také pro rodiče, kteří hledají pomoc. Budou zde popsány nejčastější narušené komunikační schopnosti vyskytující se v předškolním věku.

Právě řeč nás odlišuje od ostatních živočichů. Je potřebná celý život a provází nás každým dnem. Jistý a kvalitní řečový projev nám vytváří budoucnost. Rodina představuje základ pro život dítěte a mateřská škola, první institucionální výchova, do které nastupuje, by se měla snažit podporovat a rozvíjet dítě ve všech oblastech. Bohužel současný uspěchaný životní styl, nadvláda technologií a nedostatek pohybu způsobuje komplikace v oblasti komunikace. Čím dál častěji se objevují problémy s výslovností některých hlásek, pasivní postoj dítěte k mluvnímu projevu aj. Proto mateřské školy do svých programů začaly zařazovat tzv. logopedickou prevenci, při které se snaží zaměřit na řečové schopnosti, souvislé vyjadřování, hybnost mluvidel, rytmické cítění aj. a tím předcházet výskytu narušené komunikační schopnosti.

Cílem teoretické části je definovat základní pojmy související s problematikou této bakalářské práce, tedy pojmy komunikace a řeč. Popsat jednotlivá stadia řečového vývoje a základní kategorie narušené komunikační schopnosti, které se nejčastěji vyskytují u dětí předškolního věku. Definovat logopedickou prevenci a vymežit její základní úrovně. Popsat primární logopedickou prevenci ve vztahu s rámcovým vzdělávacím programem.

Jedním z hlavních cílů praktické části je vytvořit logopedický zásobník aktivit, přičemž vybrané aktivity z tohoto zásobníku budou ověřeny v praxi. Dalším hlavním cílem je ukázka realizace logopedické depistáže ve vybrané mateřské škole a realizace primární logopedické prevence s využitím připraveného zásobníku aktivit. Pro zjištění kvality zásobníku bude využito paralelního ověřování.

1 Komunikace

Komunikace je jednou ze základních potřeb člověka, předpoklad pro soužití a prostředek k utváření společnosti. Ze všech lidských vlastností a dovedností lze komunikaci považovat za nejdůležitější a nejužitečnější.

1.1 Vymezení pojmu řeč a jazyk

„Člověk, který se nenaučil mluvit, není celým člověkem; člověk, který mluví špatně, trpí pro svůj nedostatek v denním styku s druhými lidmi.“ (Sovák In Filčíková-Herfortová, 1957, s 11) Když se zamyslíme nad tím, před kolika lety autor tuto větu vyslovil, a podíváme-li se do dnešního života, lze tvrdit, že i přes spousty uběhlých let je tento výrok nadále aktuální.

V odborných publikacích nalezneme hned několik pohledů na vymezení pojmu jazyk a řeč.

Slowík (2007) definuje jazyk jako souhrn sdělovacích prostředků používaných ve společenské skupině a řeč jako schopnost užívat verbální i neverbální jazykové prostředky v komunikaci a interakci.

Americký jazykovědec a antropolog E. Sapir (In Lyons, 1981) popisuje jazyk jako ryze lidský způsob sdělování myšlenek, emocí a přání prostřednictvím dobrovolně produkovaných symbolů.

Jiřina Klenková (2006) zmiňuje, že jazyk je jevem a procesem společenským a řeč je výkonem individuálním.

1.2 Vymezení lidské komunikace

Člověk je tvor společenský, který ke své spokojenosti potřebuje využívat různé formy dorozumívání a sdělování. Jedná se o lidskou schopnost užívat výrazové prvky k utváření a udržování mezilidských vztahů. To, že komunikace výrazně ovlivňuje celkový rozvoj osobnosti, bude mimo jiné popsáno blíže v následujících kapitolách.

Klenková (2006) popisuje komunikaci v obecné rovině jako složitý proces výměny informací, jehož základ tvoří čtyři prvky, které se navzájem ovlivňují: komunikátor (tzn. zdroj informací), komunikant (příjemce), komuniké (nová informace), komunikační kanál (nepostradatelná podmínka pro úspěšnou výměnu informací).

Lidskou komunikaci lze rozdělit na **verbální** a **neverbální** komunikaci. Do verbální komunikace spadají všechny procesy, které se realizují mluveným slovem nebo v psané řeči. Do neverbální (též nonverbální či mimoslovní) komunikace lze zařadit

dorozumívací prostředky neslovní podstaty. Zahrnuje širokou oblast všeho, co signalizuje jedinec beze slov, např. gesta, pohledy očí, vzdáleností, tělesným kontaktem, tónem hlasu aj.

U předškolních dětí je potřebné rozvíjet verbální stránku řeči, ale také mimoslovní komunikaci.

2 Ontogenetický vývoj dětské řeči

Vývoj řeči lze považovat za jeden z nejsložitějších a nejdůležitějších procesů v celém lidském životě. Tento proces lze rozdělit do několika stadií, avšak je zapotřebí přistupovat k hodnocení řeči u každého dítěte individuálně a připustit určitou časovou variabilitu. (Klenková, 2006)

2.1 Stadia vývoje dětské řeči

Ve vývoji řeči jsou rozlišována dvě klíčová období, a to stadium předřečové (přípravné) a stadium vlastního vývoje řeči.

O **předřečovém** stadiu lze mluvit jako o období, které předchází vlastnímu vývoji řeči. Během tohoto období (přibližně do konce prvního roku života) si dítě osvojuje zručnosti a návyky, jako je sání, žvýkání, polykání, na jejichž základě později vzniká řeč.

Prvním projevem narozeného dítěte je křik, který se v průběhu života mění. Z krátkého, monotónního a nevýrazného křiku k citově zabarvenému se změnami výšek a intenzity. Dle Vyštejna (1991) není křik jen projevem bolesti či nespokojenosti, ale jde o reakci na změnu, např. prostředí, dýchání. Z období křiku přechází dítě do období broukání (cca do konce druhého měsíce). Tyto jednoduché zvuky obsahující především samohlásky bývají prostředkem pro vyjádření dobré nálady dítěte. Od broukání dítě plynule přechází do období žvatlání, které trvá přibližně do konce prvního roku života. Dítě se snaží napodobovat okolní zvuky, což představuje přípravu na artikulaci. Slowík (2007) ve své publikaci uvádí další stadium, tzv. práh porozumění, kdy dítě nemluví, ale rozumí, a práh proslovení, kdy dítě rozumí a snaží se vyslovit jednoduchá srozumitelná slova.

Je potřeba si uvědomit, že právě v těchto předřečových stadiích vývoje řeči se upevňují základní charakteristiky melodie mateřského jazyka, rytmus a základní soubor hlásek. Proto je třeba dětem poskytovat správný řečový vzor. Vyhnout se zbytečnému změkčování zdrobnělin a vytváření zkomolenin. (Krejčíková & Kaprová, 2000)

Přibližně ve věku jednoho roku dítěte se z předřečového stává **stadium vlastního vývoje řeči**. Toto období lze rozdělit do čtyř na sebe navazujících etap. Počáteční etapa je nazývána **emocionálně-volní** stadium. V tomto období je dítě schopno vyslovit několik jednoduchých slov. Tato slova, např. *máma, táta, ...*, začínají postupně plnit funkci celé věty. To znamená, že dítě pomocí jednoho slova může vyjádřit radost, smutek, stesk, nespokojenost, svoje potřeby a přání. Další navazující stadium je nazýváno **asociačně-reprodukční**. V něm dítě spojuje výrazy s určitými jevy. Začíná používat jednoduchou gramatiku a dochází k prudkému rozvoji slovní zásoby a komunikační řeči. Toto období lze pozorovat u dětí kolem druhého a třetího roku věku. Přibližně od třetího roku života se začíná objevovat velice důležité stadium **logických pojmů**. V tomto období začíná dítě používat pojmy, je schopno zevšeobecňovat. (Kutálková, 2005) Dítě klade otázky typu „Proč? Co je to?“ Začíná si uvědomovat svou vlastní identitu. Poslední stadium třetího a čtvrtého roku života je označováno jako **intelektualizace** řeči. Dítě začíná vyjadřovat své myšlenky obsahově i formálně správně, zpřesňuje se gramatická stránka řeči, rozšiřuje se slovní zásoba. Tato etapa pokračuje po celý náš život. (Klenková, 2006)

Kolem sedmého roku života se uzavírá základní vývoj řeči, který je spjatý se zráním nervové soustavy a se změnami v tělesném vývoji. Pro eliminaci problémů spojených s výukou počátečního čtení a psaní na základní škole je potřeba, aby nejpozději do zahájení povinné školní docházky byly odstraněny dyslalické problémy. (Bendová, 2014)

2.2 Jazykové roviny v ontogenezi dětské řeči

V souvislosti s problematikou lidské řeči jsou využívány poznatky o vývoji jazykových rovin. Tyto roviny se navzájem prolínají a probíhají v časových etapách současně.

Morfologicko-syntaktická neboli gramatická rovina nám umožňuje poznat celkovou úroveň duševního vývoje. Tuto jazykovou rovinu lze pozorovat zhruba od prvního roku života (tj. období vlastního vývoje řeči). I. Bytešnicková (2007, s. 78) uvádí definici gramatické roviny takto: *„Morfologicko-syntaktická rovina zahrnuje uplatňování gramatických pravidel v mluvním projevu, gramatickou správnost slov, vět, slovosledu, rodu, čísla, pádu atd. Vývoj gramatiky vychází z transferu – přenosu mluvního vzorce na mluvu v podobné situaci. Dítě si postupně osvojuje gramatiku svého mateřského jazyka tak, že napodobuje gramatický vzor, později napodobuje, ale zároveň*

si i pamatuje slyšené a přenáší na to, co chce samo říct.“ První slova, která vznikají opakováním slabik, bývají neohebná, nečasují a neskloňují se. Jedná se o podstatná jména v prvním pádě a později slovesa v infinitivu. Tato jednotlivá slova pak plní funkci vět. Před završením druhého roku dítěte začínají vznikat věty dvojslovné. Tento gramatický systém je nazýván jako „pivotová gramatika“. (Lechta in Klenková, 2006) Jednotlivé slovní druhy jsou spojeny pevnou vazbou a smysl sdělení vychází z konkrétní situace, např. máma – pápá. Jak již bylo zmíněno výše, dítě začíná používat nejdříve podstatná jména, později slovesa, mezitím můžeme zachytit zvukomalebné citoslovce. Kolem druhého a třetího roku začíná dítě používat více přídavných jmen, osobní zájmena a začíná skloňovat ohebné slovní druhy. Postupem času se do slovní zásoby připojují číslovky, předložky a spojky. A přibližně čtyři roky trvá, než dítě začne užívat všechny slovní druhy. Do čtyř let věku se u dětí setkáváme s tzv. **fyziologickým dysgramatismem**, avšak po čtvrtém roce by gramatická stránka projevu dítěte neměla vykazovat nápadné odchylky.(Bendová, 2014)

Lexikálně-sémantická rovina se zabývá pasivní i aktivní slovní zásobou a jejím vývojem. Přibližně kolem desátého měsíce si dítě přiřazuje slyšené zvuky ke konkrétním situacím. V komunikaci nejprve převládá pasivní slovní zásoba, ta se postupně přeměňuje v aktivní slovní zásobu a začíná její prudký rozvoj. Dítě s okolím komunikuje pomocí mimiky, pláče, pohledů a počátkem prvního roku začíná dítě používat aktivní slovní zásobu. V této jazykové rovině je potřebné se seznámit s pojmy **hypergeneralizace** a **hyperdiferenciace**. O hypergeneralizaci mluvíme tehdy, když dítě vnímá první slova všeobecně. Klenková uvádí následující ukázkou: „...*například haf-haf je vše, co má čtyři nohy a je chlupaté...*“ (Klenková, 2006, s. 38) Se stoupající slovní zásobou lze pozorovat opačnou tendenci zvanou hyperdiferenciace, kdy dítě považuje slova za název jen jedné, určité věci. „...*například táta je označení jen pro jeho otce.*“ (Klenková, 2006, s. 38) Výzkumná šetření slovní zásoby ukazují, že slovní zásoba nejvíce narůstá přibližně do třetího roku života dítěte. Autoři uvádějí, že k tomu, aby dítě bylo schopno zapamatovat si a používat slovo, je potřeba, aby toto slovo dítě slyšelo přibližně dvěstěkrát. „*Při zapamatování nových slov hraje totiž svou úlohu nejen počet opakování, ale hlavně situace a citový doprovod slova a jeho zvuková nápadnost.*“ (Kutálková, D. 2009, s. 40). Tabulka uvádí zprůměrované výsledky šetření slovní zásoby uvedené Jiřinou Klenkovou (2006). Faktorem při rozvíjení slovní zásoby je dostatečné množství podnětů, posilování a rozvíjení komunikace a zájmu dítěte.

Tabulka č. 1 – průměrný počet slov dle různých výzkumů

Věk	Průměrný počet slov
1 rok	5–7 slov
2 roky	200
3 roky	1000
4 roky	1500
5 let	2000
6 let	2500–3000

Foneticko-fonologická rovina jazyka se zabývá výslovností, artikulační obratností a fonematickou diferenciací. Tuto jazykovou rovinu lze zkoumat ze všech nejdříve, protože vývoj řeči začíná již od narození. Za důležitý moment v ontogenezi řeči je považováno období přechodu z pudového žvatlání na žvatlání napodobující (tzn. šestý až devátý měsíc), protože od tohoto období je možné hovořit o vývoji výslovnosti v pravém slova smyslu. Zvuky, které byly produkovány „pudově“, totiž nelze klasifikovat jako hlásky mateřského jazyka (byly bez zrakové i sluchové kontroly). (Klenková, 1996)

Fixace jednotlivých hlásek se řídí dle tzv. pravidla nejmenší námahy. Dítě vytváří nejprve hlásky, které vyžadují nejmenší fyziologickou námahu, a až poté hlásky artikulačně náročnější. Jako první dochází k fixaci samohlásek. Následují souhlásky závěrové – okluzivy (p, b, m, t, d, n, t', d', ň, k a g) a poté úžinové – konstriktivy (f, v, j, h, ch, s, z, š, ž). Po ustálení artikulace sykavek (c, s, z a č, š, ž) dochází k fixaci hlásek polozávěrových – semiokluziv. Souhlásku „l“ radíme společně s „r“ a „ř“ do konečné fáze vývoje. (Neubauer In Bendová 2014)

Pro úspěšnou školní docházku je potřebná vyzrálost této jazykové roviny. Nevyzrálost foneticko-fonologické roviny může zapříčinit chyby, jako je např. záměna sykavek, neschopnost dítěte rozlišit znělé a neznělé hlásky, délku samohlásek, měkčení slov při čtení apod.

Pragmatická rovina vychází ze všech jazykových rovin, které zde byly zmíněny. Jedná se o využití řeči v praxi, v sociálním kontextu (např. vyjádřit pocity, určitou informaci, tvořit dialog aj.) Součástí této roviny je verbální i neverbální komunikace. Dítě se učí chovat v sociálním prostředí, komunikovat s ostatními. A již dvou- až tříleté dítě dokáže pochopit svou roli v komunikaci a přiměřeně reagovat v konkrétní situaci. (Klenková, 2006)

Oslabení této roviny se projevuje zejména menším mluvním apetitem, pasivitou v komunikaci, nejistotou, trémou atd. Dochází k narušení sociálních vztahů, které v některých případech vyvolávají pocit méněcennosti, ukřivděnosti a agresivitu. (Bendová, 2014)

2.3 Faktory ovlivňující vývoj řeči

Klenková (2006) popisuje vývoj řeči jako velmi složitý proces, který je ovlivňován **vnitřními** a **vnějšími** faktory.

Mezi vnitřní faktory lze zařadit vrozené předpoklady, sluchové a zrakové analyzátoři, kvalitu centrální nervové soustavy a mluvních orgánů, úroveň fyzického a duševního vývoje, uspokojivý vývoj intelektu. Již v prenatálním období se vyvíjí sluchová percepce, která je velice důležitým činitelem pro vývoj řeči. Už po narození dítě reaguje na zvukové podněty. Sluchové vnímání hraje důležitou roli v období napodobujícího žvatlání, kdy dítě začíná vkládat a vyčleňovat hlásky mateřského jazyka. U dětí trpících sluchovým postižením se řeč vyvíjí úměrně stupni a typu sluchové poruchy. Zásadní také je, jestli se sluchová vada objevila v prelingválním nebo postlingválním období. Pokud se sluchová vada objeví před fixací řeči, dochází tak k větším a závažnějším potížím v komunikaci.

Celkový vliv prostředí a výchovy, především množství i přiměřenost podnětů a stimulace dítěte ke komunikaci spadají do vnějších faktorů, které ovlivňují vývoj řeči. Je potřeba poskytovat dětem správný mluvní vzor, který je pro vývoj řeči předškolního dítěte velice důležitý, protože dítě v tomto věku se učí nápodobou. Je nutné vytvořit podnětné prostředí s dostatkem prostoru pro komunikaci dítěte s rodiči a dostatečné emoční vazby. Vhodné je také eliminovat nadužívání médií a počítačů, tabletu a jiných technologií.

3 Narušení komunikační schopnosti

Narušená komunikační schopnost je předmětem vědního oboru logopedie. Tento termín označuje poruchy řeči a komunikace. Mezi nejvíce se vyskytující narušené komunikační schopnosti předškolního věku řadíme **poruchy vývoje řeči** (opožděný vývoj řeči a vývojová dysfázie), **narušení článkování řeči** (dyslalie, dysartrie), **mutismus**, **narušení plynulosti řeči** (kóktavost a breptavost) a **narušení zvuku řeči** (huhňavost a palatolalie).

3.1 Poruchy vývoje řeči

Opožděný vývoj

O opožděném vývoji řeči mluvíme tehdy, pokud dítě ve třech letech nemluví, popř. mluví výrazně méně než jeho vrstevníci. (Kutálková, 2005) Mezi okolnosti ovlivňující vznik opožděného vývoje řadíme **faktory genetické, prostředí, citovou deprivaci, opožděný psychomotorický vývoj dítěte, lehkou mozkovou dysfunkci**. (Bytešníková, In Bendová, 2014)

Klenková (2006) uvádí aktivity vhodné pro děti s opožděným vývojem řeči:

- rozvíjet aktivní a pasivní slovní zásobu, rozumění řeči,
- doporučit rodičům v rámci logopedického poradenství správné postupy,
- podporovat dítě v komunikaci, poskytnout správný mluvní vzor,
- rozvíjet sluchovou a zrakovou percepci,
- podporovat a rozvíjet oblast hrubé a jemné motoriky a motoriku mluvních orgánů,
- rozvíjet spontánní řeč.

Vývojová dysfázie

Při vývojové dysfázii dochází k narušení vývoje řeči již od samého začátku a týká se všech jazykových rovin. Projevuje se sníženou schopností nebo neschopností naučit se verbálně komunikovat, i když podmínky pro vytvoření této schopnosti jsou přiměřené (tj. dítě žije v podnětném prostředí, má dostatečné emocionální vazby, funkční zrakové

a sluchové vnímání, přiměřenou neverbální inteligenci, nevyskytují se závažné neurologické nálezy). (Mikulajová & Rafajdusová In Klenková, 2006)

Tato porucha vzniká jako následek poruchy centrálního zpracování řečového signálu. Příčinou vzniku je difúzní postižení centrální nervové soustavy, které zasahuje centrální korovou oblast a podle hloubky postižení se pak projevuje různě závažnými příznaky. Příčiny vzniku mohou být v prenatálním, perinatálním či postnatálním období, přičemž někteří autoři hovoří také o poškození již v intrauterinním vývoji mozku. (Klenková, 2006)

Vránová (2015) rozlišuje vývojovou dysfázii podle **závažnosti** postižení na **lehkou**, **středně těžkou** a **těžkou**. A podle **převažujících příznaků** v řeči na **motorickou** (expresivní) a **senzomotorickou** (receptivní) vývojovou dysfázii. Setkáme se také s publikacemi, které uvádějí kombinaci těchto dvou rozdělení, tzv. **smíšenou** vývojovou dysfázii.

Mezi charakteristické **znaky motorické vývojové dysfázie** patří: opoždění vývoje řeči, těžkopádné tvoření slov, pasivní slovník převládá nad aktivním, problémy v syntaktické, morfologické a sémantické rovině, objevuje se dysnomie, vážne fixace a automatizace slov. U **senzomotorické** vývojové dysfázie můžeme pozorovat deformovaný aktivní slovník, špatně tvořená slova, objevují se také potíže v porozumění řeči, s fonemickou diferenciací hlásek. (Bendová, 2014)

Po komplexní diagnostice je zapotřebí terapie této poruchy, která má charakter dlouhodobého procesu a pozorování dítěte. Podle Lejsky (2003) může pomoci rychlejšímu vyžívání mozku jako celku dostatek podnětů. Proto je potřeba vytvořit komplexní programy rehabilitace, ve kterých má dítě dostatečný přísun širokého spektra smyslových podnětů. V současnosti se terapie orientuje na rozvoj zrakového a sluchového vnímání, myšlení, paměť a pozornost, motoriku, orientaci, grafomotoriku a řeč. (Klenková, 2006)

3.2 Narušení článkování řeči

Dyslalie

K nejrozšířenějším vadám řeči u dětí předškolního věku patří dyslalie (jinak patlavost nebo také psellismus). Jedná se o poruchu artikulace, při které je narušena výslovnost jedné nebo více hlásek mateřského jazyka. Důležité také je rozlišovat vadnou

výslovnost od nesprávné výslovnosti, která je fyziologickým, přirozeným jevem do určitého věku dítěte a je nazývána jako fyziologická dyslalie. (Klenková, 2006)

Krahulcová (2007) klasifikuje dyslalii podle příčin na:

- **Orgánová (organická) dyslalie** – vzniká jako důsledek poruch sluchu, zraku, malformace mluvidel apod.
- **Funkční (funkcionální) dyslalie** – „*odchylná výslovnost bez patologicko-anatomického podkladu je nejčastěji způsobena patologickou artikulační dynamikou.*“ (Krahulcová, 2007, s. 42)

A z hlediska rozsahu:

- **Dyslalie levis** – dítěti rozumíme, jedná se o jednoduchou poruchu nebo vadu výslovnosti jedné nebo několika málo hlásek.
- **Dyslalie gravis (multiplex)** – zde je narušena srozumitelnost řeči a výslovnost většiny hlásek.
- **Dyslalie universalis (tetizmus)** – řeč dítěte se pro nás stává nesrozumitelnou, je postižena výslovnost téměř všech hlásek.

3.3 Získaná psychogenní nemluvnost

Mutismus

Mutismus, též známý pod označením oněmění či němota, je závažná psychogenní porucha, při které dochází ke ztrátě řeči. I. Kejklíčková (2016) uvádí, že mutismus postihuje zejména děti s nervovou soustavou, jejíž zralost neodpovídá jejich biologickému věku, dále to jsou děti s různými projevy ADHD a děti labilní. Velkou roli hrají u mutismu také rodinné a mezilidské vztahy, dispozice, výchova a prožitá traumata.

Pokud jsou sluchové a řečové schopnosti v pořádku a dítě komunikuje jen v určitých situacích, lze hovořit o **elektivním mutismu** (výběrový, selektivní). Jedná se o psychickou zábranu hlasité řeči vůči osobám, vybranému prostředí, sociálnímu okolí apod. (Bytešnicková In Bendová, 2014). S tímto jevem se často setkávají učitelé mateřských a základních škol.

Protože každý člověk je jiný a jinak vnímá a reaguje na svět, nelze určit jednotné příčiny vzniku. Je známo, že důležitou roli hrají vrozené dispozice a traumata, kterými

si dítě projde. Klenková (2006) rozčleňuje příčiny elektivního mutismu na dvě základní skupiny:

- **Endogenní příčiny** – kvalita centrální nervové soustavy, zvýšená senzibilita vůči vlastní osobě a výkonům.
- **Exogenní příčiny** – okolí se zvýšenými nároky na dítě.

Každý rodič, pedagog a osoba, která je v kontaktu s dítětem trpícím touto poruchou, by měl vědět, jak s dítětem komunikovat. Hlavním cílem u těchto dětí je podporovat sebejistotu a sebevědomí tak, aby se jedinec při mluvení cítil bezpečně a jistě. Důležitou zásadou také je, nenutit dítě k verbálnímu projevu. Jako možnost pro komunikaci s dětmi lze nabídnout: obrázky, maňásky a aktivity, ve kterých dítě nebude nuceno k verbálnímu projevu.

3.4 Narušení plynulosti řeči

Balbuties (kocktavost)

Jedná se o závažnou poruchu, při které je narušena plynulost řeči. Je způsobena nadměrnou aktivitou až křečí artikulačního, někdy i respiračního a fonačního svalstva, která se navenek projevuje nedobrovolnými a nekontrolovatelnými neplynulostmi řeči (Lechta&Králiková, 2011). Tato porucha postihuje všechny věkové skupiny a má mimořádně nepříznivý zpětný vliv na osobnost člověka. Přesné příčiny vzniku kocktavosti nejsou známy, protože každý člověk je jiný, jinak vnímá svět apod. Lechta (2003) popisuje několik nejčastějších příčin: dědičnost, negativní působení sociálního prostředí, napodobování, psychotraumata a zmiňuje také orgánové příčiny kocktavosti.

Kocktavost se může objevovat mezi třetím a pátým rokem věku. Tento druh označujeme jako **vývojovou dysfluenci**. Jedná se o přechodnou fázi neplynulého mluvení, která vzniká v době, kdy se řeč rozvíjí. Dítě rozumí a chce toho hodně říci, ale ještě není schopno rychle formulovat myšlenku (můžeme také říci, že myšlení předbíhá řeč). Je třeba dát pozor, aby se vývojově obtížnější etapa nesešla s dalšími nevýhodnými okolnostmi a nezpůsobila pak stupňující se potíže, které by vedly až k chronické kocktavosti.

Breptavost

Tato narušená komunikační schopnost nemá velké zastoupení v odborné literatuře, problematika breptavosti se rozebírá poměrně vzácně. Možným vysvětlením může být, že porucha se vyskytuje zřídka, breptavé osoby si nejsou vědomy své poruchy, a tak nevyhledávají odbornou pomoc, terminologie etiologie a klinický obraz breptavosti nejsou zcela jasné apod.

Breptavost (tumulus sermonis) je porucha narušení plynulosti, pro kterou je nejčastěji používána tzv. pracovní definice: „*Jde o narušení komunikační schopnosti charakteristické tím, že si ho daná osoba neuvědomuje, má malý rozsah pozornosti, narušena je percepce, artikulace a formování výpovědi. Rovněž se jedná o narušení myšlenkových procesů programujících řeč na bázi dědičných predispozic. Breptavost je projevem centrálních poruch řeči a působí na všechny komunikační cesty, tj. psaní, rytmus, hudebnost a chování.*“ (Weiss In Lechta 2003, s. 282–283) Vyštejn (1995) definuje breptavost jako poruchu tempa a rytmu řeči, jejichž důsledkem vznikají další druhotné příznaky (vynechávání slabik, komolení, porušení melodie řeči). Příznaky breptavosti se projevují na celkové osobnosti člověka (pohybový neklid, překotné pohyby, impulzivnost, snížená sebekontrola a někdy i citová nevyrovnanost).

Příčiny breptavosti nejsou doposud zcela objasněny. Jako etiologické faktory jsou uváděny dědičnost, organický podklad a charakter neurotický nebo polyfaktoriální. (Klenková, 2006)

3.5 Narušení zvuku řeči

Rinolalie

Rinolalii neboli huhňavost je možné společně s palatolalií zařadit do kategorie narušení zvuku řeči. Jedná se o patologické snížení nebo zvýšení nosovosti při mluveném projevu, přičemž se problémy neobjevují jen ve zvuku řeči, ale zpravidla i při artikulaci hlásek. (Klenková In Bendová 2014)

Patologickou nazalitu lze rozdělit na hyponazalitu, hepernazalitu a smíšenou formu. **Hyponazalita** (zavřená huhňavost, rhinolalia clausa) je podmíněna jednou nebo více překážkami, které zabraňují výdechovému artikulačnímu proudu vzduchu volně procházet nosem a získat tak potřebnou nosovost. Jedná se tedy o snížení nosovosti, a proto nosovky M, N, Ň znějí jako B, D, Ď. Podle výskytu překážky je možné rozlišit hyponazalitu na přední (anteriorní) a zadní (posteriorní). (Klenková 2006)

Alžběta Peutelschmiedová (2007) uvádí několik příkladů příčin hyponazality, např. zbytnělou nosní mandli, úzké nosní průduchy, nádorové onemocnění nosohltanu, vrozený defekt nosní překážky apod. **Hypernazalitu** (otevřená huhňavost, rhinolalia aperta) lze definovat jako patologicky zvýšenou nosovost. „*Je charakterizována silným nosním zbarvením všech orálních hlásek*“ (Klenková, 2007, s. 131) K příčině vzniku hypernazality patří např. obrny měkkého patra, onemocnění či rozštěpy v oblasti mluvidel, perforace měkkého patra úrazem. (Peutelschmiedová, 2007) **Smišená huhňavost** (*rhinolalia mixta*) se skládá z kombinace hypernazality s hyponazalitou.

Palatolalie

Palatolalii lze považovat za jednu z nejnápadnějších a nejtěžších narušení komunikačních schopností, jejíž příčinou jsou orofaciální rozštěpy (rozštěpy dutiny ústní, tváří či obličeje). Jedná se o vývojovou vadu, při které se řeč vyvíjí na vývojově chybném podkladě. (Lechta, 2003)

Mezi typické příznaky dítěte s rozštěpem se řadí změny nosní rezonance, artikulace a srozumitelnosti řeči. Palatolalii lze hodnotit podle různých kritérií, z toho vyplývá rozmanitost klasifikací. Nejrozšířenější využívaná klasifikace podle Sovákové (Sováková In Klenková 2006) rozlišuje čtyři stupně:

- a) 1. stupeň – v řeči se projevují jen zbytky palatolalie, např. v podobě nenápadné otevřené huhňavosti a zbytků dyslalie,
- b) 2. stupeň – objevují se hlubší příznaky huhňavosti i poruchy artikulace, ty se však při komunikaci neprojevují nápadně,
- c) 3. stupeň – řeč je srozumitelná, avšak palatolalie velmi nápadná,
- d) 4. stupeň – řeč je nesrozumitelná.

Pro osoby s orofaciálními rozštěpy je potřeba zajistit komplexní péči skládající se z mnoha oblastí, jejichž cílem je minimalizovat tuto vrozenou anomálii a její následky.

4 Rámcový vzdělávací program a rozvoj komunikačních kompetencí dětí předškolního věku

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky vydává poprvé roku 2004 (nyní aktualizovaná verze 2018) důležitý dokument – tzv. rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, který musí mateřská škola respektovat. Jedná se o veřejný kurikulární dokument státní úrovně vymezující hlavní požadavky, podmínky a pravidla pro institucionální vzdělávání dětí předškolního věku a určuje tzv. společný rámec, který je potřeba respektovat. Rámcový vzdělávací program tvoří základ pro vytvoření školního vzdělávacího programu.

Školní vzdělávací program je tvořen pedagogickými pracovníky dané mateřské školy a vychází, jak již bylo zmíněno, z RVP PV. Autoři se snaží o přehledný, stručný a celkový obraz mateřské školy. Tento dokument je potřeba po určitém čase aktualizovat.

Rámcový vzdělávací program vymezuje cíle předškolního vzdělávání a pracuje se čtyřmi kategoriemi, které jsou rozděleny na dva hlavní vzdělávací cíle. Mezi vzdělávací cíle formulované jako záměry řadíme rámcové cíle v úrovni obecné a dílčí cíle v úrovni oblastní. Mezi vzdělávací cíle formulované jako výstupy řadíme v obecné úrovni klíčové kompetence a v úrovni oblastní tzv. dílčí výstupy (dílčí poznatky, dovednosti, hodnoty a postoje).

5.1 Rámcové cíle předškolního vzdělávání

Dle rámcového programu je záměrem předškolního vzdělávání rozvíjet každé dítě po stránce fyzické, psychické a sociální. Vést dítě tak, aby na konci svého předškolního období bylo jedinečnou a téměř samostatnou osobností, která zvládá nároky života, jež jsou a budou na ně běžně kladeny.

Učitelé při své práci sledují tyto rámcové cíle:

- rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání,
- osvojení základů hodnot, na nichž je založena naše společnost,
- získání osobní samostatnosti a schopnosti projevit se jako samostatná osobnost působící na své okolí.

Výše zmíněné rámcové cíle nám ve svém celku vyjadřují základní orientaci předškolního vzdělávání i práci učitele. Pokud jsou tyto cíle naplňovány, směřuje vzdělávání k utváření základů klíčových kompetencí.

5.2 Klíčové kompetence předškolního vzdělávání

Klíčové kompetence představují v současném vzdělávání cílovou kategorii v podobě výstupů. Jedná se o soubory předpokládaných vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot, které jsou důležité pro osobní rozvoj a uplatnění jedince. Osvojování těchto klíčových kompetencí je složitý a dlouhodobý proces, který začíná v předškolním vzdělávání a postupně se dotváří v dalším průběhu života.

V předškolním období jsou vytvářeny základy klíčových kompetencí, které jsou důležité a významné pro budoucí život jedince. Za klíčové kompetence v etapě předškolního vzdělávání považujeme:

- a) kompetence k učení,
- b) kompetence k řešení problémů,
- c) kompetence komunikativní,
- d) kompetence sociální a personální,
- e) kompetence činnostní a občanské.

Vzhledem k tématu této bakalářské práce bude pozornost věnována především kompetenci v pořadí třetí, tzn. kompetenci komunikativní.

RVP PV (2018) uvádí klíčové komunikativní kompetence, které by dítě ukončující předškolní vzdělávání mělo zvládnout. Např. ovládat řeč, hovořit ve vhodné formulovaných větách, vyjadřovat své myšlenky, sdělení, dítě rozumí slyšenému, vyjadřuje a sděluje své prožitky, pocity a nálady, domlouvá se slovy a gesty, rozlišuje některé jednoduché symboly, bez zábran a ostychu komunikuje s ostatními dětmi a dospělými, ovládá základní dovednosti předcházející čtení a psaní, dovede využít běžné komunikativní a informační techniky, má vytvořeny elementární předpoklady k učení se cizímu jazyku.

5.3 Vzdělávací obsah v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní zařízení

RVP PV (2018) nám stanovuje obsah předškolního vzdělávání, jenž je zde seskupen do pěti vzdělávacích oblastí, které je důležité navzájem propojovat.

- a) Biologická oblast (Dítě a jeho tělo).
- b) Psychologická oblast (Dítě a jeho psychika) – zahrnující tři „podoblasti“ (Jazyk a řeč, Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie a podoblast Sebepojetí, city a vůle).
- c) Interpersonální oblast (Dítě a ten druhý).
- d) Sociálně-kulturní oblast (Dítě a společnost).
- e) Environmentální oblast (Dítě a svět).

Z tohoto rozdělení vyplývá, že řeči a komunikaci věnuje rámcový vzdělávací program jednu celou „podoblast“, a to Jazyk a řeč, která spadá do oblasti Dítě a jeho psychika. V každé oblasti jsou vymezeny **dílčí vzdělávací cíle** (co učitel u dítěte podporuje), **vzdělávací nabídka** (co učitel dítěti nabízí), **očekávané výstupy** (co dítě na konci předškolního období zpravidla dokáže) a **rizika** (co ohrožuje úspěch vzdělávacích záměrů pedagoga)

5.3.1 Jazyk a řeč

Jazyk a řeč, podoblast psychologické oblasti nazvané Dítě a jeho psychika, vymezuje základní **dílčí vzdělávací cíle**, mezi které patří rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností receptivních i produktivních, rozvoj komunikativních dovedností, osvojení si některých poznatků a dovedností předcházející čtení a psaní, rozvoj zájmu o psanou podobu jazyka i další formy sdělení verbální i neverbální.

Tzv. **vzdělávací nabídka**, tedy to, co učitel dítěti nabízí, zahrnuje artikulační, řečové, sluchové hry, hrátky se slovy, hádanky, vokální činnosti, diskuze, rozhovory, individuální i skupinovou konverzaci, samostatný slovní projev, poslech pohádek a příběhů, sledování filmů a divadelních pohádek, vyprávění, přednes, recitaci, dramatizaci, zpěv, grafické napodobování tvarů, prohlížení knížek, činnosti zaměřené na poznávání a rozlišování zvuků, příležitosti a činnosti seznamující děti s různými sdělovacími prostředky.

Co dítě na konci předškolního období zpravidla dokáže, v této podoblasti popisují tzv. **očekávané výstupy**. Dítě před nástupem do základní školy by mělo správně vyslovovat, ovládat dech, tempo a intonaci řeči, dokázat pojmenovat většinu toho, čím je obklopeno, vyjadřovat samostatně a smysluplně své myšlenky, vést rozhovor, improvizovat a domluvit se gesty, porozumět slyšenému, tvořit otázky, odpovídat, z paměti se učit krátké texty, sledovat a vyprávět příběh, popsat situaci, utvořit jednoduchý rým, poznat a vytvořit jednoduchá synonyma, antonyma a homonyma, sledovat očima zleva doprava, poznat některá písmena a číslice, poznat napsané své jméno, projevovat zájem o knihy, soustředěně poslouchat četbu, sledovat divadlo a užívat telefon.

Co může ohrozit úspěch vzdělávacích záměrů pedagoga, popisuje poslední část, nazvaná **rizika**. Mezi rizika v podoblasti Jazyk a řeč řadíme chudé komunikační prostředí, nedostatek příležitosti k samostatným řečovým projevům či slabou motivaci k nim, špatný jazykový vzor, vytváření komunikativních zábran (např. nerespektování dětského ostychu vedoucí k úzkosti a strachu dítěte, donucování dítěte k hovoru aj.), nadměrné využívání audiovizuální, popř. počítačové techniky, nedostatečnou pozornost k rozvoji dovedností předcházejících čtení a psaní, omezený přístup ke knihám.

Pro naplňování těchto cílů a zabraňování výskytu možných rizik jsou v mateřských školách uskutečňovány logopedické prevence (více v kapitole 5).

5 Logopedická prevence

Logopedickou prevencí lze chápat jako včasnou obranu a opatření učiněná dříve, než dojde k nějakému problému v oblasti řeči a komunikace. Klenková (1997) definuje logopedickou prevencí jako osvětové působení nejen ve smyslu předcházení poruchám komunikačních schopností, ale také jako souhrn pokynů pro optimální stimulaci vývoje řeči.

K transparentnosti poskytování logopedické péče v resortu školství bylo v roce 2009 vydáno metodické doporučení k zabezpečení logopedické péče ve školství.

Logopedickou prevencí lze rozdělit na prevenci primární, sekundární a terciární.

Primární logopedická prevence bude blíže popsána v podkapitole 5.1.

Sekundární logopedická prevence se týká pouze tzv. rizikové populace. Za rizikovou populaci lze považovat skupinu jedinců, která je ohrožena vznikem narušené komunikační schopnosti. Do této skupiny jsou zahrnuty děti předčasně narozené, s nízkou porodní hmotností, vyrůstající v nepříznivých podmínkách, s hereditárním předpokladem vzniku vady či poruchy, s vývojovou dysfluencí řeči ajako zcela odlišná podskupina hlasoví profesionálové.

Terciární logopedická prevence se dále zaměřuje na osoby, u kterých se již narušená komunikační schopnost projevila. Lze tedy hovořit o prevenci? Ano, pokud vnímáme terciální logopedickou prevencí jako snahu předcházet dalšímu negativnímu vývoji vady řeči. Tedy předcházení dalším negativním následkům narušené komunikační schopnosti. Cílem této logopedické prevence je snaha, aby se zjištěné postižení neprohlubovalo a nezhoršovalo. (Peitelschmiedová In Bendová, 2014)

5.1 Primární logopedická prevence

Primární logopedickou prevencí lze rozdělit na nespecifickou a specifickou. Nespecifická forma prevence podporuje žádoucí formy chování (např. zajištění správného mluvního vzoru). Specifická forma se zaměřuje proti konkrétnímu riziku vzniku narušené komunikační schopnosti (Kutálková In Bendová, 2014). Primární logopedická prevence je uskutečňována v běžných mateřských školách a zajišťuje ji logopedický asistent, ideálně ve spolupráci s logopedem. Logopedickým asistentem v resortu MŠMT ČR může být absolvent:

- a) vysokoškolského bakalářského studijního programu v oblasti pedagogických věd zaměřeného na speciální pedagogiku, studium ukončené státní závěrečnou zkouškou z logopedie, resp. surdopedie,
- b) vzdělání stanoveného pro učitele mateřských škol, základních škol nebo středních škol, kteří nevykonávají přímou pedagogickou činnost ve třídě zřízené pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, případně vzdělání předepsaného pro vychovatele, kteří nevykonávají přímou výchovnou činnost ve výše zmíněném zařízení, kteří musí absolvovat program celoživotního vzdělávání uskutečňovaného vysokou školou a zaměřené na speciální pedagogiku – logopedii, nebo
- c) vzdělání stanoveného pro učitele mateřských škol, základních škol nebo středních škol, kteří nevykonávají přímou pedagogickou činnost ve třídě zřízené pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, případně vzdělání předepsaného pro vychovatele, kteří nevykonávají přímou výchovnou činnost ve výše zmíněném zařízení a doplněného o vzdělání získané absolvováním kursu zaměřeného na logopedickou prevenci akreditovaného MŠMT v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků.

Protože logopedická prevence v mateřské škole je realizována zpravidla prostřednictvím logopedického asistenta – preventisty, budou níže vymezeny jeho kompetence. Největší okruh logopedických asistentů tvoří pedagogové, kteří získali odbornou kvalifikaci podle bodu c). Tento logopedický asistent se zaměřuje ve své praxi na:

- na podporu přirozeného rozvoje komunikačních schopností a dovedností u dětí předškolního věku a mladšího školního věku,
- na prevenci vzniku poruch řeči,
- na prevenci vzniku čtenářských obtíží,
- v rozsahu své působnosti poskytuje zákonným zástupcům žáků, u kterých se objeví příznaky rizikového vývoje řeči, informace o dostupnosti logopedické péče.

V praktické části bakalářské práce bude pozornost věnována logopedické depistáži, tedy kompetenci popsané v posledním bodu. K podpoře přirozeného rozvoje komunikačních schopností a dovedností a prevenci vzniku poruch řeči bude vytvořen zásobník s konkrétními náměty, kterými budou naplňovány dílčí oblasti primární logopedické prevence.

5.1.1 Dílčí oblasti primární logopedické prevence

Rozvoj komunikačních kompetencí u dětí předškolního věku je rozdělen na několik oblastí. Bytešníková (2012) orientuje primární logopedickou prevenci na rozvoj:

- sluchového vnímání a fonematické diferenciacce,
- dechového a fonačního cvičení,
- zrakového vnímání,
- rozvoj motoriky mluvních orgánů,
- jemné motoriky a grafomotoriky,
- hrubé motoriky.

Sluchové vnímání a fonematická diferenciacce jsou velice důležitou složkou pro rozvoj řeči. Sluch hraje největší roli při vnímání a rozumění řeči i při řečové komunikaci. Bendová (2014, s. 52) ve své publikaci popisuje sluchovou percepci jako *„schopnost přijímat, rozlišovat a interpretovat zvuky různé kvality.“*

Aby bylo dítě schopné autokorekce, musí nejprve dokázat rozlišovat zvukově podobné hlásky mateřského jazyka. Mateřská škola by se měla snažit o rozvoj sluchu a fonematického vnímání tak, aby dítě na konci předškolního věku bylo schopno reprodukce rytmu a melodie, rozložit slova na slabiky, poznat první hlásku nebo slabiku ve slově aj.

Dech je nedílnou součástí našeho života. A má svou důležitou úlohu při mluvním projevu. Cílem dechových cvičení je formou hry, v kombinaci s cvičením hlasovým, dosáhnout prohloubení fyziologicky správného vdechu i výdechu při mluvení. Cílem těchto cvičení je hospodaření s dechem, ovládání síly a délky výdechového proudu aj. (Bytešníková, 2012).

Zrakové vnímání má nezastupitelný význam pro správný rozvoj řeči v oblasti sluchového vnímání. Dítě si pomocí zrakového vnímání upevňuje sluchové vjemy

(odezírání artikulaci, gestikulaci, mimiku, napodobuje řečový projev). Zrakové vnímání můžeme rozdělit do několika oblastí: vnímání barev, vnímání figury a pozadí, zrakové rozlišování, identifikace rozdílů mezi dvěma obrázky, vnímání části a celku, oční pohyby a zraková paměť. Těmto jednotlivým oblastem je potřeba věnovat pozornost.

V oblasti rozvoje motoriky mluvních orgánů pedagog zařazuje aktivity k rozvoji artikulační obratnosti mluvidel. Sleduje součinnost pohyblivosti rtů, jazyka, čelistí a měkkého patra a také schopnost dítěte vůlí ovlivňovat pohyby artikulačních orgánů.

S rozvojem řeči je úzce spjata také **oblast jemné motoriky a grafomotoriky**. Dle autorů Kurkové a Dvořáka je prokázána úzká souvislost funkce ruky s vývojem řeči dítěte. Pokud tedy vývoj jemné motoriky zaostává, opožděje se také vývoj řeči. Grafomotorické cvičení a stimulaci jemné motoriky je nutné provádět systematicky a pravidelně.

Poslední dílčí oblastí je **hrubá motorika**, která stejně jako jemná motorika je důležitým procesem pro rozvoj řeči. „*Hrubou motorikou lze rozumět souhrn pohybových dovedností, postupné ovládání a držení těla, zkoordinování dolní a horní končetiny, rytmizace pohybů.*“ (Bendová, 2012, s. 63) U dětí předškolního věku je vhodné zařazovat pohybové cvičení, které je doprovázeno rytmem či řečovým projevem.

Cílem prakticky orientované části bakalářské práce je vytvoření zásobníku aktivit. Veškeré vytvořené aktivity budou podporovat výše zmíněné dílčí oblasti.

6 Praktická část

Zařazení a průběh logopedické prevence v mateřské škole je velice aktuální a diskutovanou otázkou. Učitelé mateřských škol jsou vedeni k absolvování kurzu logopedického asistenta. Praktická část bakalářské práce byla postavena na základně mé zkušenosti z vlastní pedagogické praxe a z rozhovorů kolegyň pracujících v mateřské škole, s nimiž byly diskutovány otázky týkající se vývoje řeči u dětí, výskytu vad řeči i možnosti jejich eliminace, jakož i možnosti preventivního působení v dané oblasti. Z těchto zkušeností a rozhovorů vyplynula orientace praktické části bakalářské práce do oblasti realizace logopedické prevence. Z praxe pedagogů mateřských škol vyplývá, že aktuálně pociťují nedostatek výukových materiálů zaměřených primárně na logopedickou prevenci v mateřské škole, nemají vyjasněné kompetence ve vztahu k zajištění realizace logopedické depistáže a samotného průběhu primární logopedické prevence.

V praktické části bakalářské práce bude demonstrován příklad realizace logopedické depistáže provedené ve vybrané mateřské škole, jež lze považovat za inspirativní příklad. Druhá část bakalářské práce bude zaměřena na tvorbu metodického zásobníku aktivit. Záměrem tohoto zásobníku je poskytnutí námětů a inspirací pro další pedagogickou činnost. Část tematických bloků bude ověřena v praxi s dětmi.

6.1 Cíle praktické části bakalářské práce

Cílem praktické části bakalářské práce je provedení logopedické depistáže ve vybrané mateřské škole, dále pak vytvoření zásobníku aktivit pro realizaci logopedické prevence v mateřské škole. Tyto cíle budou realizovány prostřednictvím cílů dílčích, a to:

DC1: Realizovat logopedickou prevenci ve vybrané mateřské škole podle vytvořeného metodického materiálu.

DC2: Na základě reflexe z praxe definovat klady a zápory vytvořeného zásobníku aktivit pro realizaci logopedické prevence.

6.2 Metodologie praktické části bakalářské práce

Z metodologického hlediska bude využito studia odborných pramenů a literatury, které budou sloužit jako základ pro vytvoření metodického materiálu. Dále pak bude

uplatněna metoda přímého pozorování a práce s dětmi. K objasnění dílčích cílů bakalářské práce bude sloužit dotazníkové šetření.

„Pedagogické pozorování je nejstarší a nejrozšířenější metodou získávání dat o pedagogické realitě.“ (Chráska, 2007, s. 151) V literatuře se setkáváme s několika přístupy ke klasifikaci pozorování. Pro svou bakalářskou práci jsem si vybrala metodu přímého (vlastního) pozorování. Jedná se o pozorování, ve kterém se pozorovatel přímo setkává s předmětem pozorování. V tomto případě se tedy dítě stává předmětem pozorování a učitelka pozorovatelem. Pozorování probíhalo v rámci mateřské školy při volné hře, individuálních a skupinových činnostech. Využito bylo pozorování záměrné i nezáměrné. U dětí byl pozorován zájem a průběh nabízených aktivit.

Na základě metody přímé práce s dětmi bude vytvořena vlastní reflexe tematických celků. Tyto reflexe budou provedeny z pohledu dětí i pedagogického pracovníka.

Doplňující výzkumnou metodou pro získání zpětné vazby od respondentů, kteří se účastnili paralelního ověřování, je polostrukturovaný dotazník. Dotazník je soustava předem připravených a formulovaných otázek, na které respondent odpovídá písemně. Na dotazník odpovídali respondenti formou webového formuláře. Vybraný tematický celek byl vždy ověřován autorkou bakalářské práce a zároveň pěti respondenty (učitelé mateřských škol). Výsledky dotazníkového šetření jsou shrnuty v podkapitole 8.2 Prezentace práce se zásobníkem aktivit.

6.3 Časový harmonogram realizace praktické části BP

Výzkumné šetření bylo realizováno v období od října 2017 do března 2018. Konkrétní kroky časové realizace jsou popsány níže v textu:

- 4/2017 – 8/2017 – analýza odborné literatury, tvorba materiálu,
- 9/2017 – logopedická depistáž,
- 10/2017 – 3/2018 – ověřování metodického materiálu,
- 3/2018 – 4/2018 – zpracování výsledků.

6.4 Charakteristika místa výzkumného šetření

Cílené vyhledávání dětí s narušenou komunikační schopností a následná realizace logopedické prevence byla uskutečňována v Mateřské škole Juta ve Dvoře Králové nad

Labem. Mateřská škola byla otevřena v roce 2010 společností Juta a.s. pro zaměstnance této akciové společnosti.

Mateřskou školu navštěvuje celkem 46 dětí, které jsou rozděleny do dvou věkově smíšených tříd. Budova mateřské školy se nachází blízko centra, obklopena je zahradou s bohatými herními prvky. V každé třídě pracují dva kvalifikovaní pedagogičtí pracovníci. Třídy nesou název podle skřítků, kteří žijí na tomto „hradě“ (školce) – „Jasmínka“ a „Emílek“. Mateřská škola pracuje podle Školního vzdělávacího programu „Naše školka, náš hrad“. Nabízí mnoho zajímavých nadstandardních aktivit: bruslení, plavání, angličtinu, nespavé odpoledne s předškoláky, keramiku, tělocvičnu. Také se snaží o vzájemnou spolupráci s rodiči, kterým několikrát ročně nabízí společné akce (vánoční posezení, pasování předškoláků, besídky, výtvarné soutěže apod.)

Budova mateřské školy není využívána pouze jako předškolní zařízení. Prostory pro předškolní zařízení se nacházejí v přízemí a sklepních prostorech. První patro budovy slouží jako podnikové byty. Tyto bytové jednotky však mají vlastní vchod i zahradu, a tak nezasahují do chodu mateřské školy. Třídy jsou moderně a účelně vybavené, nachází se zde dostatek didaktického materiálu, výtvarných pomůcek, hraček. Každá třída je vybavena dotykovým notebookem s výukovými programy, CD přehrávačem, magnetickou tabulí, pianem a kytarou.

Všechny učitelky absolvovaly kurz zaměřený na logopedickou prevenci a akreditovaný MŠMT v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků.

7 Depistáž dětí s narušenou komunikační schopností v prostředí MŠ

Jeden z hlavních cílů prakticky orientované části bakalářské práce je demonstrace příkladu realizace logopedické depistáže. Pojem depistáž zahrnuje cílené vyhledávání dětí s narušenou komunikační schopností. (Peutelschiedová In Bendová, 2014) Depistáž dětí byla provedena na konci měsíce září během ranních činností ve výše zmíněném institucionálním zařízení.

Před zahájením orientačního vyšetření řeči byl vytvořen plán vyšetření – viz tabulka 2 (příprava a seřazení aktivit, vytvoření hodnotících tabulek, seznam dětí). Východiskem tohoto vyšetření se stala publikace Diagnostika dítěte předškolního věku (Bednářová & Šmardová, 2007).

Cílem orientačního logopedického vyšetření je včasné odhalení problému v oblasti řeči, vyhledání dětí s narušenou komunikační schopností, informování rodičů o výsledku vyšetření, doporučení rodičům k zahájení logopedické péče a poskytnutí informace o možnostech logopedické péče v blízkém okolí.

Plán vyšetření

Privítání s dítětem, navázání kontaktu.

- a) Spontánní vyprávění podle obrázku
  - příloha Ř18 (Bednářová & Šmardová, 2007)
- b) Obrázek dle použití
  - příloha Ř3 (Bednářová & Šmardová, 2007)
  - Obrázky nejprve pojmenujeme. Poté učitelka klade otázky: „Čím stříháme; co si obouváme; čím žehlíme; z čeho pijeme; v čem spíme?“
- c) Sluchová diferenciac – rozlišování slov s vizuálním podnětem
  - příloha S5 (Bednářová & Šmardová, 2007)
  - Před dítě rozložíme rozstříhané obrázky. Dítě ukazuje, který obrázek ke slovu patří.
- d) Sluchová diferenciac – rozlišování slov bez vizuálního podnětu
  - Dítě má po každé dvojici slov poznat, zda jsou slova stejná, nebo jiná. Mezi dvojicemi jsou záměrně uvedeny také shodné dvojice.

most – kost; hrady – brady; kniha – kniha; udice – ulice; konec – kopec; plot – plat

- e) Zraková diferenciacie – odlišný obrázek v řadě
- příloha Z14 (Bednářová & Šmardová, 2007)
- f) Pochvala a rozloučení s dítětem

Během orientačního vyšetření bude sledován celkový řečový projev, výslovnost dítěte a artikulační obratnost. Vyšetření doprovázím vlastními otázkami, které směřují ke zjištění vadné výslovnosti hlásek či ke zjištění bohatosti slovní zásoby.

Tab. 2 – Hodnotící tabulka orientačního vyšetření řeči

Jméno:	Datum narození:		
	nezvládá	zvládá s dopomocí	zvládá samostatně
1. Spontánní vyprávění podle obrázku Poznámky:			
2. Obrázek dle použití Poznámky:			
3. Sluchová diference – s vizuálním podnětem Poznámky:			
4. Sluchová diference – bez vizuálního podnětu Poznámky:	most - kost	hrady- brady	kniha - kniha
	udice - ulice	konec-kopec	plot -plat
	drak - drak	kus- kos	kosa - koza
5. Zraková diference – odlišný obrázek v řadě Poznámky:			
Výslovnost:			
Vyšetření provedl/a:			
Dne:			

7.1 Realizace a výsledky logopedické depistáže

Samostatná realizace logopedické depistáže v Mateřské škole Juta probíhala na konci měsíce září v roce 2017. Rodiče byli o tomto orientačním vyšetření předem informováni na třídní schůzce a na informační nástěnce.

Depistáž probíhala v dopoledních hodinách během spontánních her dětí, a to v oddělené místnosti. Výzkumným vzorkem se staly děti „prostředního“ věku. Tzn. děti, které zahájí povinnou školní docházku v roce 2019. Ve zkoumané třídě „Emílek“ bylo podrobena orientačnímu vyšetření 7 dětí ve složení dvou dívek a pěti chlapců.

Protože se s dětmi dobře známe, nebylo pro ně nezvyklé pracovat s mojí osobou ve vedlejší místnosti.

Pro zachování osobních údajů byly dívkám přiděleny znaky XX a chlapcům YY. Z tohoto vyšetření vyplynuly následující zjištění:

Tab. 3 – Výsledky orientačního vyšetření

Osoba	Věk (roky, měsíce)	Zjištěné obtíže	Doporučení logopedické péče
YY1	4, 10 měsíců	-	NE
XX1	4, 9 měsíců	Ř	NE
YY2	4, 8 měsíců	-	NE
YY3	4, 6 měsíců	R, Ř, Č, Š, Ž, C, S, Z Chudá slovní zásoba. Nejistý řeč. projev	ANO
YY4	4, 5 měsíců	občasné vypadnutí L a záměna K za T R, Ř, Č, Š, Ž, C, S, Z	ANO
YY5	4, 4 měsíce	L, R, Ř, Č, Š, Ž, C, S, Z	ANO
XX2	4, 4 měsíce	R, Ř	NE

Z výsledků vyplývá, že u tří chlapců byly zjištěny rozsáhlé dyslalické problémy. U těchto chlapců byla zjištěna špatná výslovnost hned několika hlásek. Rodiče těchto dětí byli informováni o této skutečnosti a získali doporučení k návštěvě odborného

lékaře. S vybranými dětmi byla zahájena logopedická prevence v mateřské škole, která byla uskutečňována individuální, skupinovou i frontální formou práce během dopoledního programu. U dětí byly rozvíjeny tyto dílčí oblasti: oblast sluchového a zrakového vnímání, jemná a hrubá motorika, grafomotorika, práce s dechem, motorika mluvních orgánů. Jako metodický materiál k podpoře výše zmíněných oblastí nám slouží vytvořený tematický zásobník aktivit popsany blíže v kapitole 8.

8 Zásobník aktivit pro realizace logopedické prevence

Jedním z hlavních cílů této bakalářské práce je vytvoření zásobníku aktivit, které jsou vhodné k realizaci logopedické prevence v mateřské škole. Snažila jsem se o vytvoření kvalitně uceleného metodického materiálu rozčleněného na tematické celky, jehož cílem je podpořit rozvoj dětské řeči a pedagogům usnadnit přípravu na logopedickou prevenci.

Vytváření zásobníku aktivit k podpoře logopedické prevence v MŠ začalo analýzou odborné i dětské literatury s cílem vyhledat a seskupit hry vhodné k rozvoji jednotlivých oblastí tak, aby byly tematicky návazné. Dle mého názoru je na trhu nedostatek publikací tematicky zaměřených na rozvoj základních oblastí logopedické prevence (oblast sluchového a zrakového vnímání, dechová a fonační oblast, oblast hrubé a jemné motoriky, grafomotoriky, oblast motoriky mluvních orgánů), které by byly uskupeny v jeden celek.

Vzhledem k rozsahu tohoto materiálu je zásobník aktivit zařazen do bakalářské práce jako **samostatná příloha na CD**. Některé tematické celky z tohoto materiálu byly ověřeny v praxi. Sledován byl průběh, výsledky a realizace těchto aktivit.

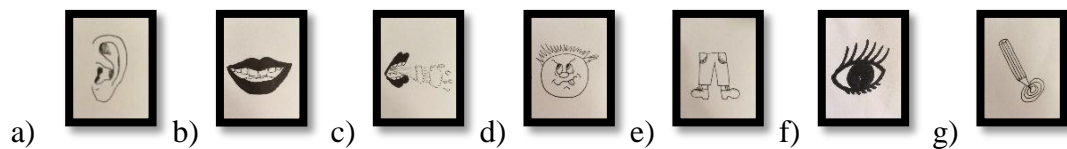
Ke zjištění kvality vytvořeného metodického materiálu bylo využito paralelního ověřování. Testování se zúčastnilo 5 učitelek mateřských škol v České republice. Jako metoda pro získání zpětné vazby od respondentů bylo využito polostrukturovaného dotazníku. Výsledky tohoto šetření jsou shrnuty pod každým tematickým celkem zvlášť v kapitole 8.3 Presentace práce se zásobníkem.

8.1 Obsah zásobníku aktivit

Zásobník je rozdělen podle tematických celků a v každém z nich můžeme najít aktivity podporující:

- a) sluchové vnímání a fonemickou diferenciaci,
- b) prohloubení a aktivizaci slovní zásoby, rozvoj vyjadřovacích schopností,
- c) dechové cvičení, rozvoj správného dýchání, hospodaření s dechem,
- d) procvičování mimických svalů a nonverbální komunikace,
- e) hrubou motoriku,
- f) prostorovou orientaci, zrakové vnímání,
- g) jemnou motoriku, koordinaci ruky a oka, grafomotoriku.

Pro přehlednost tohoto zásobníku byl ke každé aktivitě podporující dílčí oblast logopedické prevence přiřazen symbol. Tento symbol má usnadnit přehlednost materiálu tak, aby bylo jeho uživatelům zřejmé, do jaké oblasti rozvoje je tato aktivita především cílena.

Obr. a – g – Přiřazené symboly jednotlivých oblastí logopedické prevence

Seznam zpracovaných tematických celků: (Tučným písmem jsou označeny tematické celky, které byly autorkou bakalářské práce a pěti respondenty ověřeny v praxi)

- **Prší, prší, jen se leje,**
- Kopu, kopu brambory,
- Bu-bu-bu, duch je tu!,
- **Podzimníček přišel k nám a podzim nám ukázal,**
- Drakiáda,
- V lese, všechno se třese,
- Hudry, hudry do chalupy,
- **Zase znovu po roce, už jsou tady Vánoce,**
- Mnoho kostí, kloubů máme – celé tělo rozhýbáme,
- **Už je tu zas, paní Zimy čas,**
- Sněhuláku panáku,
- **Zazvonil zvonec, pohádky je konec,**
- Už je tu zas, karnevalů čas,
- **Hody, hody doprovody,**
- Čáry máry láry fáry!,
- Krávy, krávy jak si vlastně povídáte?,
- Jaro v trávě,
- V zoologické zahradě,
- Letníček se jmenuje, se počasím si čaruje,
- Pluje to, létá to, jede to ... co je to?.

8.2 Prezentace práce se zásobníkem aktivit pro logopedickou prevenci

Tato část bakalářské práce bude určena k vlastnímu zhodnocení práce. Bude zde popsán průběh zrealizovaných aktivit, reflexe činností ze strany učitele a dětí a možné návrhy na úpravu vytvořeného zásobníku.

Na konci každého tematického celku budou shrnuty výsledky uskutečněného dotazníkového šetření, kterého se zúčastnilo 5 respondentů. Po realizaci každého tematického celku byla provedena zpětná vazba od výše zmíněných respondentů formou polostrukturovaného dotazníku. Spojení s respondenty probíhalo formou e-mailové komunikace.

Má vlastní realizace logopedické prevence probíhala v dopoledních činnostech v rámci ranních her, řízených činností či individuální práce s dětmi.

Tematický celek – Prší, prší, jen se leje

Datum: 16.–20. 10. 2017

Realizované aktivity:

- pohybově-sluchová hra dešťové kapičky,
- dechové cvičení – větríček,
- zpěv písně Prší, prší,
- gymnastika mluvidel – počasí,
- pracovní list (logická řada) – barevný déšť,
- Báseň Leje, leje.

Reflexe: Všechny aktivity v tomto tematickém celku byly realizovány v řízených aktivitách. V komunikativním kruhu bylo provedeno dechové cvičení, po kterém následovalo seznámení dětí s písní Prší, prší. Zpěv s využitím igelitových sáčku jsme realizovali několikrát během týdne, dětem se velice líbil zvuk a manipulace se sáčkem. Sluchově pohybová hra byla uskutečněna v rámci ranního cvičení. Do pantomimického provedení deště se zapojily všechny děti. Byla vidět snaha vnímat rytmus a vytvářet elegantní pohyby. Básničku jsme s dětmi opakovaly celý týden. Doplňování logické řady se zúčastnily pouze prostřední a nejstarší děti. Nejmladším dětem se věnovala příchozí kolegyně. Děti se po vyplnění papíru zkoušely podepsat. Bylo vidět, že pracovní list dělá některým prostředním dětem problém. Zajímavé zjištění je, že největší problémy s vyplněním pracovního listu měly děti, u kterých byla tento rok zjištěna

narušená komunikační schopnost. K básničce Leje, leje jsem využila obrázky, které dětem pomohly při zapamatování.

Vlastní připomínky: Pracovní list nedělat formou frontální práce, ale skupinově. Děti potřebují pomoc a podporu.

Výsledky paralelního testování: Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že všichni zúčastnění respondenti realizovali veškeré nabízené aktivity. Ohledně srozumitelnosti textu se tři respondenti vyjádřili kladně. Tzn. připravený tematický celek „Prší, prší, jen se leje“ je pro ně srozumitelný. Jako pouze částečně srozumitelný zásobník hodnotili zbývající dva respondenti. Z odpovědí nadále vyplývá, že tento tematický celek usnadnil přípravu všem respondentům a znovu by ji realizovali čtyři z pěti dotazovaných. V dotazníkovém šetření se měli respondenti možnost vyjádřit ohledně aktivit, které jim přišly zajímavé. Za inspirativní materiál považovali využití igelitového sáčku v hudebních činnostech a dva respondenti zmínili zajímavost pracovního listu. Na otázku, zdali by měli zájem o zaslání celkového zásobníku aktivit, se všech pět dotazovaných vyjádřilo kladně.

Podzimníček přišel k nám a podzim nám ukázal

Datum: 20. 11. – 24. 11. 2017

Realizované aktivity:

- rozvoj slovní zásoby – podzimní asociace,
- zpěv písně Listopad,
- nácvik básně Poletuje padák + pohybový doprovod s využitím psychomotorického padáku,
- gymnastika mluvidel – Podzimníček,
- zrakové vnímání – Ztracené lístečky,
- dechové cvičení – Na vítr,
- rozvoj hrubé motoriky a sluchového vnímání – hudebně pohybová hra Neposedné lístečky,
- grafomotorický list – Jak padají lístečky

Reflexe: Krásné podzimní počasí nám umožnilo s dětmi pozorovat přírodu a odnést si několik zajímavých lístečků z místního parku. Tyto lístečky nás nadále provázely několika činnostmi (např. dechové cvičení). K navození tématu jsem využila převleku skřítky Podzimníčka, který si společně s dětmi procvičil mimické svaly. Bylo vidět

nadšení dětí, když jsem přišla do třídy v masce. Poté jsme v rámci komunikativního kruhu vytvářeli podzimní asociace. Starší děti se snažily vymýšlet zajímavá a nová slova, nejmladší děti většinou opakovaly to, co již bylo řečeno. Do role lístečku se nádherně vžily holčičky, které se snažily svými ladnými pohyby předvést padání listu. Při hodnocení této aktivity vyjádřili čtyři chlapci svoje nespokojení s hrou. V rámci řízené činnosti děti hledaly druhou polovinu lístečků. Děti si navzájem pomáhaly, a tak jsme nakonec všichni vlastní lísteček našli. Následovala hudební chvílka u klavíru – zpěv písně Listopad. Před pobytem venku jsme se staršími a prostředními dětmi vyplnily grafomotorický list. Děti, které se umí podepsat, si úkol podepsaly. Prostřední děti jsem musela často vybízet k vykreslení lístečků (nechtěly).

Vlastní připomínky: Nezapomenout během týdne opakovat píseň a báseň a dbát na správný rytmus, výslovnost.

Výsledky paralelního testování: Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že čtyřem respondentům se podařilo realizovat všechny nabízené aktivity. Zbývající dotazující uvedl nezrealizování těchto aktivit: „Ztracené lístečky“ a nácvik básně Poletuje padák. Jako důvod neuskutečnění uvedl časovou vytiženost během týdne. Na otázku, zdali byly nabízené aktivity srozumitelné, odpověděli dotazovaní respondenti převážně kladně. Z pěti respondentů pouze jeden označil tematický celek jako částečně srozumitelný. Ohledně usnadnění přípravy se čtyři dotazovaní vyjádřili kladně a tematický celek by realizovali znovu a jeden respondent záporně. Mezi inspirativní aktivity vybrali především báseň s pohybem a využití padáku (místo padáku se použila netkaná textilie).

Zase znovu po roce, už jsou tady Vánoce

Datum realizace: 18. 12. – 20. 12. 2017

Realizované aktivity:

- artikulační cvičení, gymnastika mluvidel – téma zvoneček,
- dechové cvičení – sněhová koule,
- rozvoj hrubé motoriky – koulovaná,
- pozornost a zraková paměť – schovaný dárek,
- sluchová hra – kdepak cinká?,
- grafomotorické cvičení – rozpůlené obrázky,
- nácvik písně Vánoční zvoneček.

Reflexe: Vzhledem k rozšíření neštovic v naší mateřské škole byl tento tematický celek realizován s věkově smíšenou skupinou pouze šesti dětí. V rámci řízených činností jsme s dětmi uskutečnily všechny připravené aktivity. Domnívám se, že nejvíce děti zaujala hra – schovaný dárek, jelikož bylo vidět, jak se děti nemůžou dočkat, až na ně přijde řada. Sluchová hra „Kdepak cinká?“ byla pro děti poměrně těžká, hlavně tedy pro děti mladší čtyř let a menší problémy měly také dvě děti trpící narušenou komunikační schopností. Grafomotorický list jsem nechala vyplnit pouze děti předškolního a prostředního věku. Dechové cvičení jsme opakovaly několikrát během týdne.

Vlastní připomínky: Zamyslet se nad realizací zrakové hry při větším počtu dětí. Najít nové způsoby hry a organizace.

Výsledky paralelního testování: Výsledky, které vyplynuly z dotazníkového šetření, ukazují spokojenost respondentů s tematickým blokem. U všech respondentů byly zrealizovány veškeré nabízené aktivity a ohledně srozumitelnosti se vyjádřili všichni dotazovaní pozitivně. Tento blok aktivit se stal jedním z nejvíce kladně hodnocených bloků. Všem respondentům tematický celek usnadnil jejich přípravu a dokonce by všichni respondenti nabízený celek uskutečnili znovu. Dva respondenti ve svém dotazníku uvedli, že nabízené aktivity znali ze své pedagogické praxe. Zmínili se zde také, že grafomotorický list byl pro děti hodně těžký. Ohledně zájmu vlastnit celkový zásobník aktivit se všichni dotazovaní respondenti vyjádřili kladně.

Už je tu zas, paní Zimy čas

Datum realizace: 15. 1. – 19. 1. 2018

Realizované aktivity:

- oromotorika mluvidel – Zima je tu,
- dechové cvičení – houpající vločky,
- sluchová hra – tichá pošta,
- zpěv písně Vločka (DO-RE-MI) a báseň,
- pohybová hra – Na Mrazíka,
- pracovní list k rozvoji zrakového vnímání.

Reflexe: V rámci tohoto týdne jsme měli velké štěstí, začalo sněžit a napadlo poměrně dost sněhu. V rámci ranních her jsem pro děti připravila závěsný systém s vločkou – dechové cvičení „Houpající vločka“. Každé dítě jsem při příchodu do mateřské školy

s touto aktivitou seznámila a snažila jsem se děti motivovat k vyzkoušení. Tento závěsný systém jsem nechala ve školce i druhý den a děti samy přicházely k této aktivitě a dokonce vymýšlely nové způsoby (foukat ve čtveřicích). Po celý týden jsme s dětmi opakovaly básně i píseň a pohybovou hru Na Mrazíka jsme zrealizovaly ve velké tělocvičně. Děti měly dostatek prostoru, snažila jsem se o výměnu rolí. Sluchová hra „tichá pošta“ byla realizována s předškolními a prostředními dětmi. Mladším dětem se věnovala kolegyně. Vymýšlet slova jsem nechala také všechny předškolní děti. Obtížnost pracovního listu byla poměrně velká. Prostřední děti se mne často dotazovaly ohledně správného vyplnění a bylo vidět, že potřebují moji pomoc a kontrolu.

Vlastní připomínky: Připravit si předem obrázky k básni a písni pro lepší zapamatování textu.

Výsledky paralelního testování: Z dotazníkového šetření byly zjištěny tyto skutečnosti: tři respondenti uvedli zrealizování všech nabízených aktivit. Píseň „vločka“ nezrealizoval jeden respondent. Jako důvod uvedl nedostatečné hudební schopnosti. Bez udání důvodu nezrealizoval poslední respondent aktivitu na zrakové vnímání, tedy pracovní list „Jiná vločka“. Všichni dotazovaní jedinci uvedli, že je pro ně tento tematický blok zcela srozumitelný. Podruhé by realizovali nabízené aktivity čtyři z pěti respondentů. U více jak poloviny respondentů bylo za inspirativní aktivitu označeno dechové cvičení s papírovou vločkou. A zájem o zaslání ročního zásobníku tematických aktivit měli všichni respondenti.

Zazvonil zvonec, pohádky je konec

Datum realizace: 12. 2. – 16. 2. 2018

Realizované aktivity:

- gymnastika mluvidel s Koblížkem,
- rozvoj slovní zásoby – asociace na slovo pohádka a báseň Princezna,
- sluchová hra – Medvěde, kdepak jsi?,
- pohybová hra – Na ospalého krále,
- zrakové vnímání – Ztracený prsten,
- grafomotorický list – Koblížkova cesta,
- píseň – Karkulka.

Reflexe: Pohádkový týden bývá jeden z nejoblíbenějších tematických celků u dětí. Během týdne jsem se snažila děti motivovat k činnostem např. kostýmem princezny, který je zavedl do pohádkové říše. Během týdne jsme stihly realizovat všechny nabízené aktivity. Největším překvapením pro mne byla hra na rozvoj zrakového vnímání – „Ztracený prsten“. Děti chtěly hru několikrát opakovat. K nácvičku básně jsem využila obrázky, které dětem umožnily snazší zapamatování. Po aktivitě zaměřené na gymnastiku mluvidel jsme s prostředními a předškolními dětmi vypracovávaly grafomotorický list. Překvapilo mne, že většina chlapců prostředního věku nemá zájem o vybarvení obrázků. Ve hře „medvěde, kdepak jsi“ jsem se snažila do role hadače volit děti, které trpí narušenou komunikační schopností.

Vlastní připomínky: Laminovat kartičky z aktivity rozvíjející oromotoriku mluvidel.

Výsledky paralelního testování: Z dotazníkového šetření vyplývá, že všichni zúčastnění respondenti se snažili o realizaci všech nabízených aktivit. Čtyři z pěti dotazovaných uvedli, že připravený zásobník aktivit je pro ně zcela srozumitelný a u jednoho respondenta byla zaznamenána odpověď částečně srozumitelný. Ohledně usnadnění vlastní přípravy se všichni dotazovaní respondenti vyjádřili kladně a dokonce by tematický blok zrealizovali znovu. Za inspirující činnost byla označena aktivita na oromotoriku mluvidel „Koblížek“, respondenti vyjadřovali pochvalu k připraveným přílohám. Jeden respondent otázku ohledně inspirativní činnosti vynechal, můžeme se tedy domnívat, že pro tohoto respondenta nebyla žádná nabízená aktivita nápaditá či inspirativní. Odpověď ano bylo zaznamenána při poslední otázce u všech dotazovaných respondentů. To znamená, že všichni respondenti mají zájem o zaslání ročního zásobníku aktivit.

Hody, hody doprovody

Datum realizace: 26. 3. – 29. 3. 2018

Realizované aktivity:

- gymnastika mluvidel – Velikonoční nadílka,
- dechové cvičení – slepičí pířko,
- hra na rozvoj sluchového vnímání – Tajná vajíčka,
- rozvoj slovní zásoby a zrakového vnímání – Velikonoční pexeso,
- jemná motorika a zrakové vnímání – Velikonoční a barevná vajíčka,
- rozvoj hrubé motoriky – překážková dráha (Vajíčkové závody).

Reflexe: V rámci tohoto tematického celku byly uskutečněny všechny nabízené aktivity. Abychom mohli uskutečnit hru na rozvoj sluchového vnímání „Tajná vajíčka“, bylo zapotřebí zapojit děti. Požádala jsem je o přinesení plastových vajíček Kinder. Nasbíraly jsme jich dohromady přes dvacet kusů, a tak jsem mohla tuto aktivitu realizovat se všemi dětmi najednou. Musím říct, že hra byla provedena cca se 20 dětmi a bylo to opravdu hodně. Nakonec však všechny děti našly svou správnou dvojici. Velký úspěch mělo velikonoční pexeso a aktivita „barevná vajíčka“, které byly realizovány v rámci ranních, spontánních her. Děti se mohly při procvičování svých mimických svalů kontrolovat v zrcadle (líbilo se). Překážkovou dráhu jsem pro děti postavila pro dvojice. Volila jsem takové dvojice, aby byly fyzické síly vyrovnané.

Vlastní připomínky: Realizovat hru na sluchové vnímání v menší skupině dětí.

Výsledky paralelního testování: Z odpovědí dotazovaných respondentů vyplývá, že tři respondenti realizovali všechny nabízené aktivity. U jednoho respondenta byla vynechána aktivita na rozvoj dechu „Slepičí pírkó“, dotazovaný uvedl jako důvod nedostatek materiálu (dekorativní pírkó). Druhý respondent vynechal hru na rozvoj sluchového vnímání, a to ze stejného důvodu jako předchozí respondent: nedostatek materiálu (Kinder vajíček). Jako zcela srozumitelně popsané aktivity je hodnotili čtyři dotazovaní a u jednoho respondenta byla zaznamenána odpověď částečně srozumitelný. Na otázku ohledně usnadnění vlastní přípravy odpověděli čtyři respondenti kladně a jeden dotazovaný záporně. Znovu by tematický celek „Hody, hody doprovody“ zrealizovali čtyři z pěti respondentů. Jako zajímavá a inspirativní aktivita byla vyhodnocena hra na rozvoj sluchového vnímání „Tajná vajíčka“, jeden respondent uvedl pochvalu pro připravené pexeso a jako inspirativní hru označil „Barevná vajíčka“. Zájem o zaslání ročního zásobníku aktivit projevíli čtyři z pěti dotazovaných.

9 Zhodnocení naplnění cílů

Devátá kapitola se bude zabývat zhodnocením stanovených cílů a výzkumných otázek, na jejím konci bude provedena diskuze.

Pro svou bakalářskou práci jsem si stanovila dva hlavní cíle, které byly naplňovány pomocí cílů dílčích. Mezi hlavní cíle spadala realizace logopedické depistáže ve vybrané mateřské škole. Před samotným vyšetřením byly vyhledány děti, kterých se logopedická depistáž bude týkat, a byl vytvořen plán orientačního logopedického vyšetření. Stanovený cíl byl naplněn na konci měsíce září. Samotné orientační logopedické vyšetření probíhalo v dopoledních hodinách ve třídě „Emílek“. U tří chlapců byly zjištěny rozsáhlé dyslalické problémy. Rodiče těchto dětí byli informováni o této skutečnosti a dostali doporučení k zahájení logopedické péče.

Druhým hlavním cílem bylo vytvořit metodický materiál vhodný pro realizaci logopedické prevence v mateřské škole. Snažila jsem se o vytvoření vlastních pracovních a grafomotorických listů, her a dalších inspirativních činností. V zásobníku jsou seskupeny aktivity zaměřené na rozvoj dílčích oblastí primární logopedické prevence. Vzhledem k rozsahu se metodický materiál stal samostatnou přílohou bakalářské práce.

Vybrané tematické celky ze zásobníku aktivit byly nadále ověřeny v praxi s dětmi. Od měsíce října byly s dětmi ve třídě „Emílek“ i ve třídách srovnávacího výzkumu uskutečňovány aktivity z metodického zásobníku. Došlo tedy k naplnění prvního dílčího cíle (realizace logopedické prevence dle vytvořeného metodického materiálu). Na základě vlastní pedagogické praxe a paralelního ověřování došlo k naplnění druhého dílčího cíle (definovat klady a zápory vytvořeného zásobníku aktivit). Z těchto výsledků vyplynulo, že dotazovaní respondenti byli s materiálem ve většině případů spokojeni. Materiál hodnotili jako přínosný, inspirativní a většině dotazovaných respondentů usnadnil vytvořený zásobník aktivit jejich vlastní přípravu.

O kvalitách vytvořeného materiálu i realizaci provedené logopedické depistáže bychom mohli společně diskutovat. Stačil na ověření kvality zásobníku pouze můj vlastní pohled a pohled pěti respondentů? Každý člověk je přece jiný a má vlastní názory, zkušenosti a přístupy nejen ohledně realizace logopedické prevence. Abych mohla dokázat, že je vytvořený materiál kvalitní, bude muset proběhnout realizace celkového zásobníku aktivit (tedy 20 tematických celků) s přihlédnutím k připomínkám vlastním a respondentů.

Závěr

Bakalářská práce se v teoretické části zabývala charakteristikou řeči a komunikace. V následující kapitole byl popsán ontogenetický vývoj řeči, který je potřeba znát pro včasné rozpoznání odchylek ve vývoji dítěte. Třetí kapitola nás blíže seznámila s kategoriemi narušené komunikační schopnosti vyskytujícími se v předškolním věku. Velká část je věnována Rámcovému vzdělávacímu programu pro předškolní vzdělávání, kterým se musí každá státní mateřská škola řídit. V bakalářské práci jsem zmínila především oblasti, které se týkají primární logopedické prevence. Pátá kapitola jako taková vymezuje základní charakteristiku logopedické prevence. Seznamuje čtenáře s dílčími oblastmi primární logopedické prevence a vymezuje odbornou způsobilost pro její vykonávání. Definována je zde také sekundární a terciární logopedické prevence. Velká část je věnována Rámcovému vzdělávacímu programu pro předškolní vzdělávání, kterým se musí každá státní mateřská škola řídit. V bakalářské práci jsem zmínila především oblasti, které se týkají primární logopedické prevence.

Prakticky orientovaná část bakalářské práce se zabývala ukázkou realizace logopedické depistáže v Mateřské škole Juta ve Dvoře Králové nad Labem. Vyšetření se zúčastnilo sedm dětí a na základě výsledků logopedické depistáže byli k zahájení logopedické péče doporučeni tři chlapci, u kterých bylo zjištěno narušení komunikační schopnosti – dyslálie. Dalším hlavním cílem bylo vytvořit zásobník aktivit vhodný k podpoře logopedické prevence v mateřské škole. Tento zásobník jsem se snažila pojmout jako roční inspiraci, rozdělenou na jednotlivé tematické celky. Šest tematických celků z tohoto materiálu bylo ověřeno v praxi. Pro zjištění kvality vytvořeného materiálu bylo využito paralelního testování, kterého se zúčastnilo vždy 5 respondentů. Většina respondentů prokázala zájem o zaslání ročního zásobníku aktivit. Vlastní zhodnocení i připomínky respondentů budou sloužit jako podklad pro vytvoření dalších „lepší“ aktivit.

Vytvořený roční zásobník aktivit mi bude sloužit jako metodický materiál při práci s dětmi a ráda bych se pokusila o zrealizování všech tematických celků, popř. některé další tematické bloky doplnit. Vytvořený zásobník aktivit bude nabídnut učitelkám mateřských škol. Během dalšího studia se můžeme zaměřit na průzkum účinnosti tohoto materiálu, tj. výzkum pokroku, jaký udělají děti, které jsou vedeny podle tohoto metodického materiálu.

Seznam použitých zdrojů

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina & ŠMARDOVÁ, Vlasta (2007). *Diagnostika dítěte předškolního věku*. Brno: Computer Press a.s. ISBN 978-80-251-1829-0.

BENDOVÁ, Petra (2014). *Logopedická prevence*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-421-2.

BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona (2007). *Rozvoj komunikačních kompetencí u dětí předškolního roku*. Brno: MU. ISBN 978-80-210-4454-8.

BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona (2012). *Komunikace dětí předškolního věku*. Praha: Grada. ISBN 978-802-4730-080.

DVOŘÁK, Jiří & KURKOVÁ Irena. Co je jemná motorika [online]. *Millamins* [cit. 2018 – 15 - 04]. Dostupné z: <http://www.millaminis.com/cz/live/novinky/9725/>.

FILCÍKOVÁ-HERFORTOVÁ, Marie (1957). *Výchova řeči u dětí předškolního roku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

CHRÁSKA, Miroslav (2007). *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.

KEJKLÍČKOVÁ, Ilona (2016). *Vady řeči u dětí*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3941-0.

KLENKOVÁ, Jiřina (1996). *Kapitoly z logopedie*. Brno: Paido. ISBN 80-85931-41-9.

KLENKOVÁ, Jiřina (2006). *Logopedie*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1110-2.

KRAHULCOVÁ, Beáta (2007). *Dyslalie*. Praha: Beakra. ISBN 978-80-903863-0-3.

KREJČÍKOVÁ, Jarmila, KAPROVÁ, Zuzana (2000). *Náměty pro logopedickou prevenci – hrátky se slovíčky pro kluky a pro holčičky*. Praha: Fortuna. ISBN 80-7168-691-3.

- KUTÁLKOVÁ, Dana (2009). *Průvodce vývojem dětské řeči*. Praha: Galén. ISBN 978-80-7262-598-7.
- KUTÁLKOVÁ, Dana (2005). *Vývoj dětské řeči krok za krokem*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1026-9.
- LECHTA, Viktor (2003). *Diagnostika narušené komunikační schopnosti*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-801-5.
- LECHTA, Viktor & KRÁLIKOVÁ, Barbara (2011). *Když naše dítě nemluví plynule*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-849-4.
- LEJSKA, Mojmír (2003). *Poruchy verbální komunikace a foniatrie*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-038-9.
- LYONS, John (1981). *Language and linguistics: an introduction*. New York: Cambridge University Press. ISBN 0-521-29775-3.
- PEUTELSCHMIEDOVÁ, Alžběta (2007). *Mařenko, řekni Ř*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2353-2.
- MŠMT (2018) [online]. *Rámcově vzdělávací program pro předškolní vzdělávání* [cit. 2018 – 15 - 04]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/45304/>
- SOWÍK, Josef (2007). *Speciální pedagogika*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1733-3.
- VYŠTEJN, Jan (1995). *Dítě a jeho řeč*. Beroun: BAROKO&FOX. ISBN 80-85642-25-5.
- VYŠTEJN, Jan (1991). *Vady výslovnosti*. Praha: SPN. ISBN 80-04-24504-8.

Přílohy

Příloha A – Ověřované aktivity z metodického zásobníku

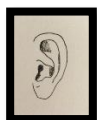
Příloha B – samostatná příloha na CD

Příloha A – Ověřované aktivity z metodického zásobníku

**ZÁSOBNÍK AKTIVIT PRO REALIZACI
LOGOPEDICKÉ PREVENCE V MŠ**

Kateřina Hlaváčková

Vysvětlení symbolů

– aktivity zaměřené na rozvoj fonemického sluchu, sluchového vnímání

– aktivity k prohloubení a aktivizaci slovní zásoby, rozvoji vyjadřovacích schopností

– dechové cvičení, rozvoj správného dýchání, hospodaření s dechem

– koordinace ruky a oka, grafomotorické pracovní listy

– procvičování mimických svalů, komunikace nonverbální

– aktivity k podpoře hrubé motoriky

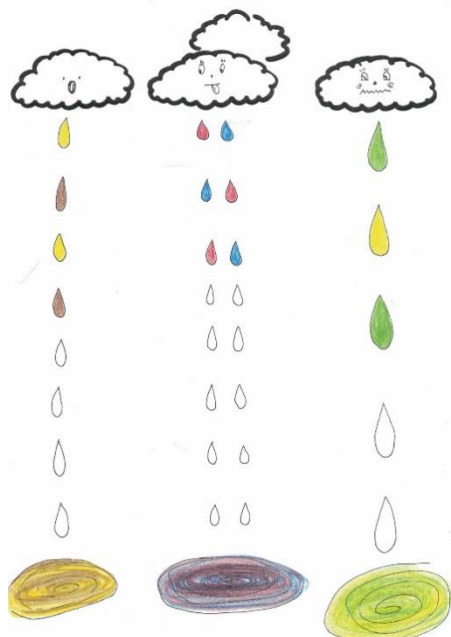
– aktivity podporující prostorovou orientaci, zrakové vnímání

- Uvedené aktivity jsou vhodné pro děti ve věku 4–6 let

Prší, prší, jen se leje

 	<p>Dešťové kapičky Pomůcky: šátek či stuha, klavír Postup: Začarujeme děti do dešťových kapiček. Rozdáme stuhy. Děti reagují na klavír chůzí nebo během podle tempa písně. Děti musí poznat, co je pomalu a co rychle. Hodnocení aktivit, jak se dětem líbily, jak se cítily jako dešťové kapičky. Obměna: střídání oktáv – chůze/běh ve výponu atd. Učitelka hraje na klavír dle své vlastní fantazie, či melodie písní apod.</p>
	<p>Větríček Pomůcky: igelitové sáčky Postup: Rozdáme igelitové sáčky, společně posloucháme, jaké může vydávat zvuky (šustíme, mačkáme, natahujeme aj.). Poté děti motivujeme ke hře na vítr. Děti drží igelitový sáček před sebou a snaží se vytvořit malý x velký „vítr“. Děti upozorníme na nádech nosem, výdech pusou. Děti mohou pozorovat, jak se pohybuje. Aktivitu opakuje jen několikrát, aby se dětem nezamotala hlava. S dětmi si můžeme také zahrát, kdo vydrží nejdéle na jeden nádech vypouštět vítr. Společně tuto aktivitu zhodnotíme.</p>
	<p>Prší, prší – zpěv Pomůcky: igelitové sáčky z předchozí aktivity, klavír (není podmínka) Postup: S dětmi si zazpíváme známou písničku: PRŠÍ, PRŠÍ. Děti se snaží doprovodit písničku pomocí igelitových sáčků, které znějí jako dešť. Dítě uchopí sáček dle šipek. Sáček se natahuje a mačká do rytmu dvoudobého taktu.</p> <p style="text-align: center;">→ <input type="text"/> ←</p> <p>Následuje společný rozhovor s dětmi nad písničkou: je písnička veselá x smutná? Která zvířátka se v ní objevují? Jak se vám líbilo být deštěm?</p>
	<p>Počasi Pomůcky: dětem můžeme pro větší motivaci ukazovat obrázky (není podmínkou) Organizace: v kruhu na koberci Postup: S dětmi si procvičíme mimické svaly. Snažíme se děti motivovat k tématu počasí a každý cvik opakujeme alespoň 2–3krát. mrak – nafukování tváří</p>

	<p>šťastné sluníčko – široký úsměv</p> <p>rozzlobené kapičky – každý dle své vlastní fantazie</p> <p>smutné sluníčko</p> <p>– společně s dětmi můžeme vymýšlet další obličej</p>
	<p>Barevný déšť – logická řada</p> <p>Pomůcky: barevné pastelky, pracovní list (viz obrázek 1)</p> <p>Úkol: Kapičky ztratily svoje barvy, pokus se je dobarvit tak, jak ti radí obrázek (logická řada).</p>
	<p>Leje, leje</p> <p>Miluše Škodová</p> <p>Leje, leje na koleje, voda padá z oblaků.</p> <p>Leje, leje na lilie, nechoďte ven v lijáku.</p> <p>– Návčik básně s důrazem na správnou artikulaci.</p>

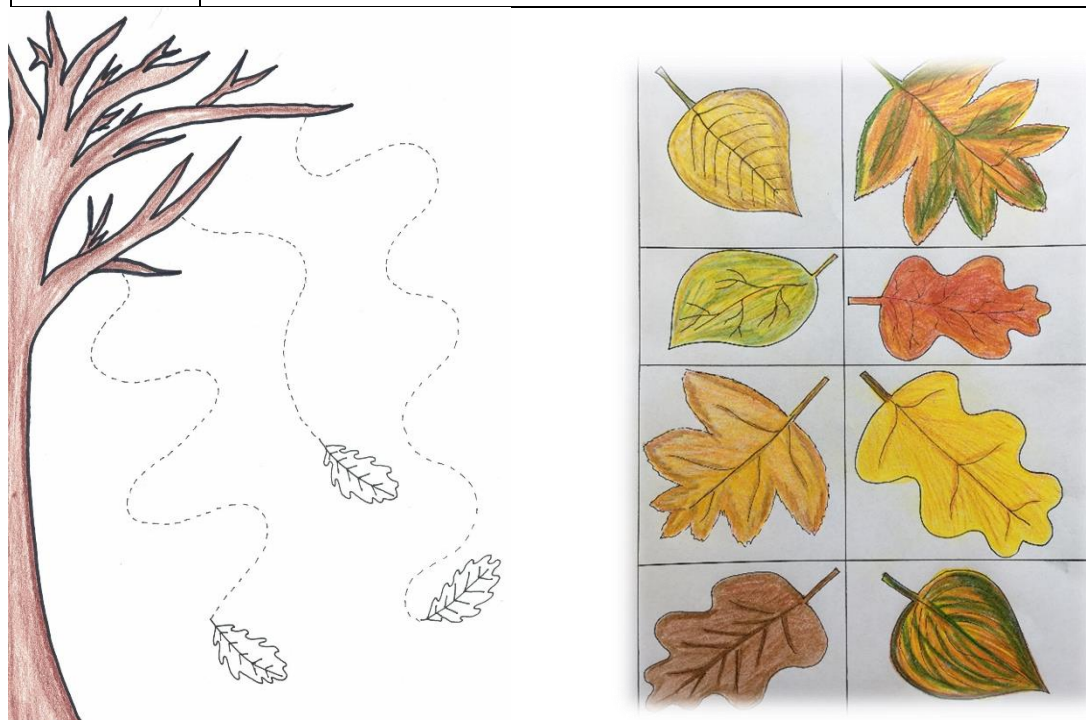

Obr. 1 – Ukázka pracovního listu Barevný déšť (původní velikost A4)

Podzimníček přišel k nám a podzim nám ukázal			
	<p>Podzimní asociace Pomůcky: kaštan Postup: Děti sedí v kruhu a jeden po druhém vymýšlejí slova spojená s podzimem. Mohou si posílat např. kaštanek, aby děti věděly, kdo právě mluví a má slovo. Všechny děti chválíme, žádná odpověď není špatná.</p> <p>Zpěv písně Listopad Pomůcky: klavír, notový zápis</p>		
	<p>Poletuje padák – (Kišová, 2010, s. 62)</p> <table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="text-align: center; vertical-align: top;"> <p>Vítr fouká, vítr duje, padák vzduchem poletuje. Podívejte, děti, padák dolů letí.</p> </td> <td style="vertical-align: top;"> <p><i>/děti drží padák ve výšce pasu – zvedají padák nahoru a dolů/ /točí se dokola/ /zastavení – zvednutí vzhůru/ /spouštění padáku na zem/</i></p> </td> </tr> </table> <p>Obměna: vybereme několik dětí, které zůstanou pod padákem, nakonec tyto děti přikryjeme</p>	<p>Vítr fouká, vítr duje, padák vzduchem poletuje. Podívejte, děti, padák dolů letí.</p>	<p><i>/děti drží padák ve výšce pasu – zvedají padák nahoru a dolů/ /točí se dokola/ /zastavení – zvednutí vzhůru/ /spouštění padáku na zem/</i></p>
<p>Vítr fouká, vítr duje, padák vzduchem poletuje. Podívejte, děti, padák dolů letí.</p>	<p><i>/děti drží padák ve výšce pasu – zvedají padák nahoru a dolů/ /točí se dokola/ /zastavení – zvednutí vzhůru/ /spouštění padáku na zem/</i></p>		
	<p>Podzimníček Pomůcky: převlek podzimního skřítky Postup: Učitelka děti motivuje k činnosti – převlékne se v podzimního skřítky. Děti mají za úkol napodobovat Podzimníčka. Ten se snaží dělat různé mimické tváře. Např. široký úsměv, mračení, vykulení očí, nafouknutí pusy, špulení rtů (pusa), mrkání. Každý z pohybů několikrát opakujeme. Učitelka může touto aktivitou rozhýbat celé tělo.</p>		
	<p>Ztracené lístečky Pomůcky: obrázky listů Postup: Učitelka si před touto aktivitou připraví papírové listy, které budou rozpůlené. Každý list musí být jiný. Půlku listů rozprostře učitelka po třídě a druhou polovinu si dá do tašky. Děti namotivujeme příběhem ztracených lístečků. Rozdáme dětem půlku a dítě má za úkol v herně najít svou druhou polovinu. Kdo má obě části, lísteček spojí, popíše barvy a získá za tento papírový lístek jeden opravdový. Obměna: Rozpůlené listy rozdělíme mezi děti. Děti se domlouvají a hledají mezi kamarády správný lísteček.</p>		

 	<p>Na vítr</p> <p>Pomůcky: nasbírané listy, igelitový sáček</p> <p>Postup: S dětmi si nejprve prohlédneme listy, zkoumáme barvy, velikosti apod. Poté děti vybídneme k tomu, aby list opatrně chytily do ruky. Společně s dětmi foukáme do listu. Střídáme více x méně x bezvětří. Učitelka komentuje slovně, popřípadě může k udávání větru využít igelitového sáčku. Síla tření a zvuk igelitového sáčku bude dětem udávat sílu větru. Děti po skončení pochválíme a aktivitu společně zhodnotíme.</p>
 	<p>Neposedné lístečky</p> <p>Pomůcky: klavír (popřípadě CD), listy</p> <p>Postup: Výchozí pozice dětí je ve výponu, ruce jsou nataženy vzhůru (lísteček je na stromě). Učitelka doprovází klidnou hudbou padání listu. Děti se mohou pohybovat dle svého cítění. Učitelka hraje stále, dokud nepadne na zem poslední lísteček. Hru můžeme opakovat. Snažíme se o reflexi s dětmi. Učitelka střídá tempo.</p>
	<p>Jak padají lístečky</p> <p>Pomůcky: grafomotorický list (obr. 2), tužky</p> <p>Úkol: Obtáhni cestičku spadáných lístků. Lístečky si poté můžeš vybarvit dle své fantazie.</p>

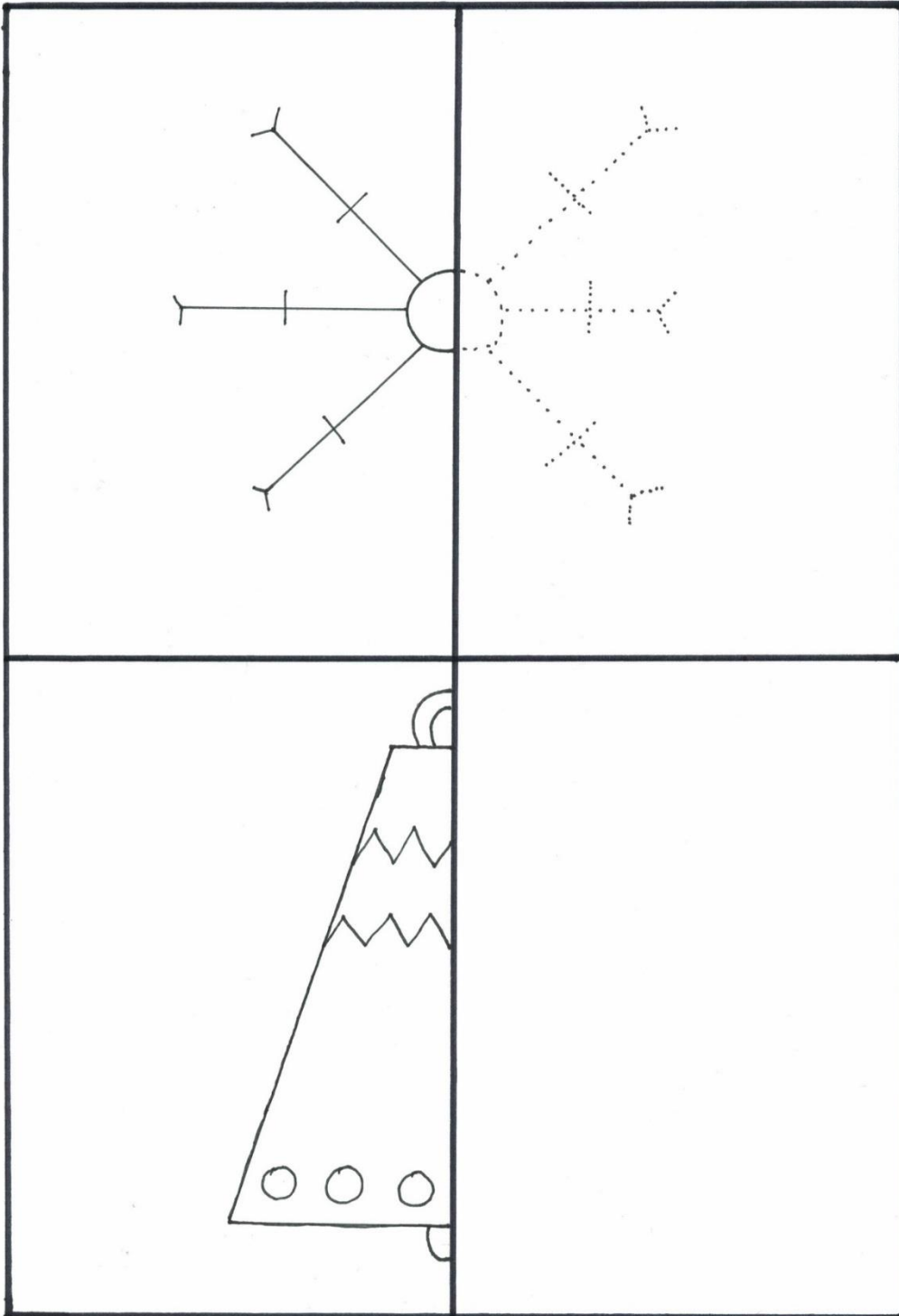
Obr. 2 – Ukázka grafomotorického listu, vpravo připravené obrázky k aktivitě Ztracené lístečky

Zase znovu po roce, už jsou tady Vánoce	
	<p>Artikulační cvičení, gymnastika mluvidel</p> <p>Pomůcky: zvoneček (popř. malého a velkého zvonu) Postup: Napodobuj zvuky nejdříve šeptem, později hlasitě. Zvonec zvoní..... cin – cin Zvoneček zvoní .... cililink – cililink Zvon zvoní ..... bim – bam</p>
	<p>Sněhové koule</p> <p>Pomůcky: kulička zmačkaného papíru Postup: Před tímto cvičením učitelka rozdá dětem bílý papír, děti mají za úkol papír zmačkat do kuličky (vytvořit sněhovou kouličku na koulování). Děti leží na zádech, kuličku mají položenou na bříšku. Cvičíme hluboký nádech nosem a výdech do břicha. Pozorujeme pohyb kuličky (sněhové koule).</p>
	<p>Koulovaná</p> <p>Pomůcky: papírové koule z předchozí aktivity Postup: Rozdělíme hrací plochu na polovinu (např. lanem). Z dětí vytvoříme družstva. Motivujeme děti hrou na koulovanou. Každé družstvo se snaží naházet co nejvíce kuliček na druhou polovinu. Vyhrává skupina, která má na své půlce méně sněhových koulí.</p>
	<p>Schovaný dárek</p> <p>Pomůcky: 3x plechovka, malý dárek Postup: Učitelka představí dětem tři prázdné plechovky. Pod jednu plechovku schová překvapení (dárek). Poté plechovky zamíchá, dítě musí najít plechovku s předmětem. Hádat můžeme skupinově i individuálně. Hrajeme tak, aby se aktivně zúčastnily všechny děti.</p>
	<p>Kdepak cinká?</p> <p>Pomůcky: zvoneček Postup: Děti sedí na koberci a mají zavřené oči. Učitelka (nebo vybrané dítě) se postaví do prostoru herny a zazvoní na vánoční zvoneček. Děti hádají a rukou ukazují směr, odkud se zvuk ozývá.</p>
	<p>Rozpůlené obrázky – grafomotorika</p> <p>Pomůcky: pastelky, grafomotorický list Úkol: Pokus se dokreslit druhou polovinu tak, aby zvoneček i vločka byly zase v plné kráse.</p>

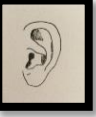

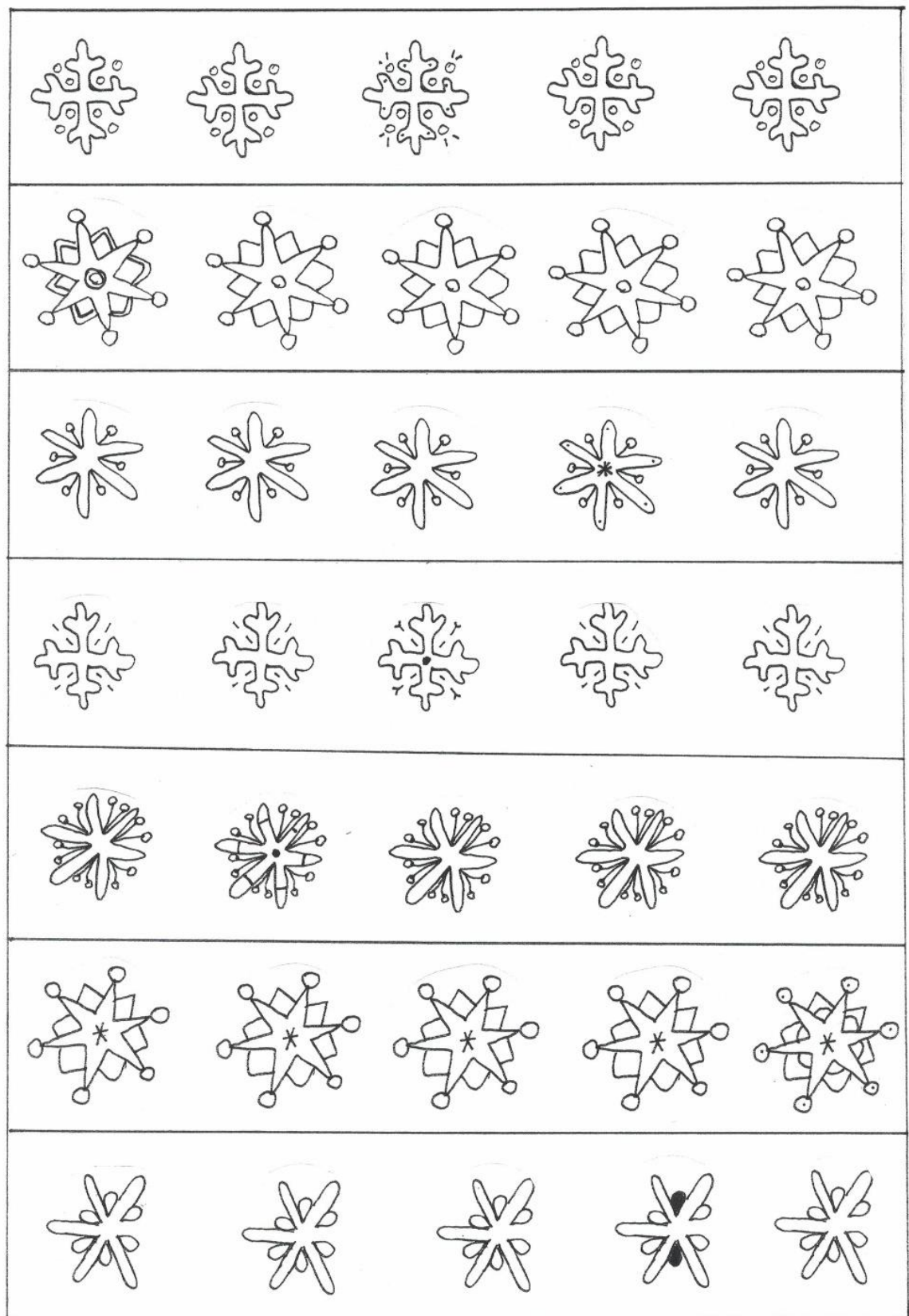
Zpěv písně – Vánoční zvoneček

Pomůcky: notový zápis, hudební nástroje (triangl, rolničky)

Obr. 3 – Ukázka grafomotorického listu (původní velikost A4)

Brzy bude zas paní Zimy čas	
	<p>Zima je tu Zima – široký úsměv, spojení zubů – sssssssssssssssss (mráz) + doprovodná gesta Je tu zima – cvakání (uvolnění dolní čelisti)</p>
	<p>Houpající vločky Pomůcky: papírové vločky zavěšené na provázku Postup: Děti vytvoří dvojice. Mezi dvojicemi je umístěna papírová vločka na provázku. Děti mají za úkol rozhoupat vločku – střídají se ve foukání.</p>
	<p>Tichá pošta Postup: Děti utvoří kruh, učitelka či vybrané dítě pošle dětem zprávu. Slovo spojené s příchodem zimy. Např. zima, vločka, sníh, leden, sáňkování apod.</p>
	<p>Sněhová vločka – zpěv písně Pomůcky: klavír, notový zápis (obr.), rolničky Postup: Nácvik písně Sněhová vločka s využitím hudebního nástroje (rolničky). Vnímání rytmu.</p> <p>Báseň – Vločky</p> <p style="text-align: center;">Vločky letí sem a tam, já je všechny pochyťám. Nepochytáš, je jich hodně, letí k dětem, jsou i pro mě.</p>
	<p>Na Mrazíka Pomůcky: označení Mrazíka – např. modrá houbička Postup: Vybereme jedno dítě, které bude představovat Mrazíka. Mrazík chytá děti. Koho chytí, postaví se do stoje rozkročného – je zmrzlý. Vysvobodit ho můžou děti tím, že zmrzlé dítě podlezou. Střídáme se v roli Mrazíka.</p>
  	<p>Jiná vločka Pomůcky: pastelky, pracovní list Úkol: Najdi odlišnou vločku v řadě. Tu vybarvi.</p>

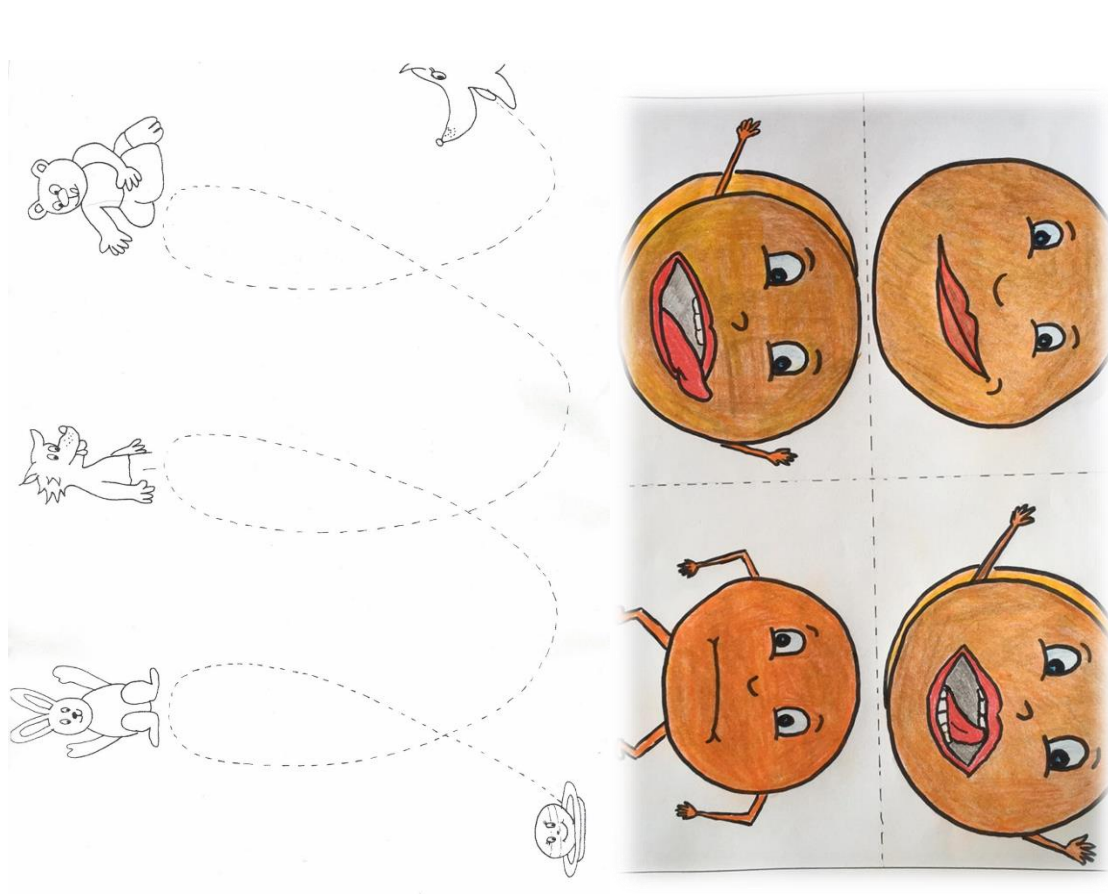

Obr. 4 – ukázka pracovního listu Jiná vločka

Zazvonil zvonec, pohádky je konec

	<p>Koblížek Pomůcky: rozstříhané a podlepené obrázky Postup: Učitelka si předem připraví kartičky s obličejí koblížků. Bylo by dobré děti seznámit před touto aktivitou s příběhem O Koblížkovi.</p>
	<p>Asociace – POHÁDKA Postup: Ptám se dětí, co je napadne, když se řekne slovo pohádka.</p> <p style="text-align: center;">Princezna <i>autor neznámý</i></p> <p style="text-align: center;">Princezna má krásné šaty, na ruce má prsten zlatý. Korunku má na hlavičce, moc to sluší princezničce.</p> <p>– básničku můžeme využít jako motivaci před hrou ztracený prsten</p>
	<p>Medvěde, kdepak jsi? Organizace: v kruhu na koberci Postup: Vybereme jedno dítě, které odchází za roh. S ostatními se domluvíme, kdo bude medvěd. Děti se položí do klubička tak, aby jim nebylo vidět na pus. Přicházející dítě se ptá: Medvěde, kdepak jsi? A vybraný medvěd 3x zabručí (brum, brum, brum). Dítě hádá, jakého kamaráda jsme vybrali za medvěda (odkud se zvuk ozývá).</p>
	<p>Na ospalého krále Pomůcky: trůn (židle), žezlo (palička od xylofonu) Postup: Děti utvoří kruh, doprostřed kruhu umístíme trůn, na kterém sedí jedno dítě (král). Král je starší muž a potřebuje si chvilku odpočinout (král zavírá oči a v ruce drží žezlo). Poté učitelka vybere jedno dítě (loupežníka), který musí králi žezlo ukrást. Po sebrání začíná honička krále a loupežníka okolo kruhu. Vyhraje buď král, který loupežníka chytí, anebo loupežník oběhne alespoň jedno kolo, zasedne trůn a stává se novým králem. Hru opakujeme.</p>
	<p>Ztracený prsten Pomůcky: prsten Učitelka děti vyzve k zavření očí a sama schová prstýnek někde po třídě. Dále sehraje dětem miniscénku o tom, jak ona (princezna) byla nešikovná a někdo ztratila svůj prsten. Dětem přiblížíme místo hledání a prsten vždy schováme na alespoň trochu viditelném místě. Hru několikrát opakujeme.</p>

	<p>Koblížkova cesta Pomůcky: pastelky, grafomotorický list Postup: Vyjmenuješ, která zvířátka Koblížek při cestě potkal? Obtáhni cestičku, kudy se Koblížek kutálel. Obrázky si můžeš vybarvit.</p>
 	<p>Píseň – Karkulka Pomůcky: noty, klavír</p>

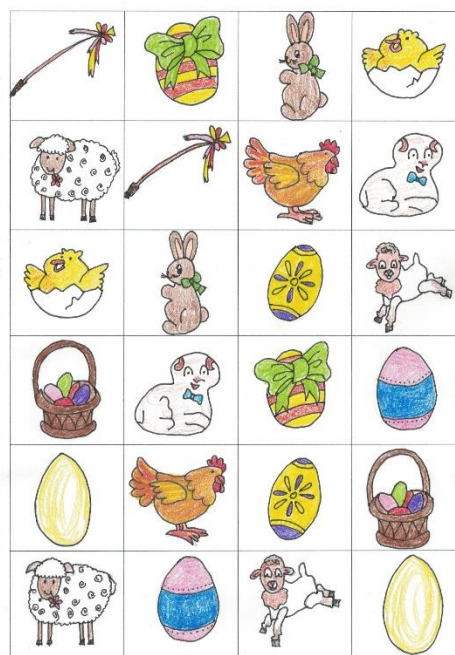
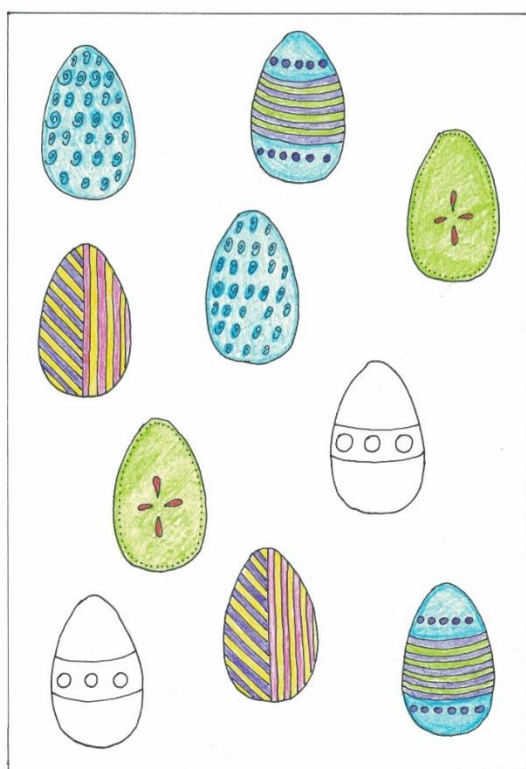
Obr. 5 – Ukázka grafomotorického listu, vpravo ukázka karet (oromotorika)

Hody, hody doprovody

	<p>Tajná vajíčka Pomůcky: plastová vajíčka od Kinder, náplň: fazolky, rýže, písek, kamínky aj. Postup: Dětem připravíme Kinder vajíčka naplněná různým materiálem. Nejprve s dětmi můžeme společně poslouchat zvuky, které vajíčko vydává, a hádat, co by se uvnitř mohlo skrývat. Poté vajíčka zamícháme a necháme děti, aby si každé jedno vybralo. Děti chodí po prostoru herny a navazují kontakt s kamarády. Cílem hry je najít stejné slepičí vajíčko (stejně znějící).</p>
	<p>Slepičí pířko Pomůcky: dekorativní pířko Postup: Dítě má položené peříčko na dlani. Cvičení: a) snažíme se sfouknout peříčko z dlaně b) fouknout tak, aby nespadlo Obměna: Peříčko, nespadni – Děti se pohybují po prostoru herny a snaží se korigovat svým dechem peříčko tak, aby nespadlo na zem.</p>
	<p>Velikonoční nadílka Pomůcky: zrcadlo Postup: Těšíme se na nadílku – široký úsměv Bonbón – jazyk tlačí do dásně a snaží se vytvořit bouličku (bonbón) Čokoláda – olizování rtů – korigujeme dolní, horní ret Vyčištění zubů – pohyb jazyka po zubech – každé cvičení opakujeme cca 4x</p>
 	<p>Velikonoční pexeso Pomůcky: obrázky s velikonoční tematikou Postup: Učitelka připraví (či společně s dětmi) pexeso – vystříhané a podlepené čtvrtkou. Cíl hry – vyhledávání stejných dvojic, pojmenování obrázků</p>

	<p>Velikonoční vajíčka Pomůcky: pastelky, pracovní list Postup: Vyhledej stejná vajíčka a spoj je čarou. Prázdná vajíčka vybarvi dle své vlastní fantazie, ale nezapomeň, že obě vajíčka musí být stejná (stejně vybarvená).</p> <p>Barevná vajíčka Pomůcky: plato od vajíček, bambulky, popř. kleště, rozstříhaná příloha Postup: Připravíme plnou mísu bambulek. Děti mají k dispozici kleště na nabírání a předlohu, jak mají „barevná vajíčka“ poskládat.</p>
	<p>Vajíčkové závody – překážková dráha Pomůcky: lžice, plastová vajíčka, náčiní pro překážkovou dráhu – dle možností školy Postup: Sestavte dětem překážkovou dráhu. Vybidněte děti k vyzkoušení dráhy nejprve bez vajíčka. Poté připravte dětem na lžici plastové vajíčko a vybidněte je, aby prošly dráhu znova se lžicí a vajíčkem. Obměna: postavte dvě paralelní dráhy – děti mohou závodit</p>

Obr. 6 – ukázka pracovního listu Velikonoční vajíčka a pexesa